МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації

Здобувача вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, ФМД-23-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»
_____ Полюдов Олександр Ігорович
(підпис)

Науковий керівник _____ Ключка Ольга Володимирівна, к.е.н., доцент
(підпис)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Чуницька Ірина Іванівна, д.е.н., професор
(підпис)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «16» 09 2025 № 11

Завідувач кафедри _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 11 03.02.2025р
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту
(до захисту, на доопрацювання) 30.01.2025р.
(дата) (підпис)

Результат захисту 92 (відмінно)
(оцінка) 03.02.2025р.
(дата) (підпис)

Голова комісії:
(підпис) Приходченко Л.О.
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:
(підпис) Бурлаковська О.І.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Онищко С.В.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Ключка О.В.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	**від 0 до 10**	9		03.02.2025р. Гереславська О.І. Онишко С.В. Ключка О.В. Чумицька І.В. Приймостка І.О.
2. Роздатковий матеріал	**від 0 до 5**	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**від 0 до 25**	24		
4. Апробація (участь у конференціях)	**від 0 до 10**	8		
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	46		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	92		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 46 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
92	A	5 (відмінно)	03.02.2025р.	Гереславська О.І. Онишко С.В. Ключка О.В. Чумицька І.В. Приймостка І.О.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»

Затверджую
Завідувач кафедри фінансових ринків
та технологій
_____Олена БЕРЕСЛАВСЬКА
«12» грудня 2023

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)
здобувачу вищої освіти
Полюдов Олександр Ігорович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проекту):
Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації
Затверджена наказом ректора від 26.12.2023 р. № 1732
2. Строк здачі закінченої роботи 30.10.2024р.
3. Мета роботи – дослідження теоретичних засад і практичних аспектів управління кредитними ризиками комерційних банків та розробка рекомендацій щодо вдосконалення шляхів їх мінімізації.
Об'єкт дослідження – економічні відносини, що реалізуються в процесі здійснення кредитної діяльності комерційних банків.
Предмет дослідження – кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації.
Орієнтована база дослідження – АТ «УКРСИББАНК».
4. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність комерційних банків, офіційні публікації і матеріали Національного банку України, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, а також здобуті наукові факти і статистичні дані, що відображають діяльність у сфері управління кредитними ризиками комерційних банків.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом):
1) теоретичні аспекти управління кредитним ризиком комерційного банку;

2) оцінка кредитних ризиків в діяльності комерційних банків України;

3) шляхи мінімізації кредитних ризиків вітчизняних комерційних банків.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	30.10.2024 р.	30.10.2024р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	15.11.2024 р.	15.11.2024р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16-30.12.2024 р.	30.12.2024р.
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	11-16.12.2024 р.	16.12.2024р.
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-10.01.2025 р.	10.01.2025р.
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	18.11.2024 р.-12.12.2024 р.	12.12.2024р.
7	ЗАХИСТ	11. 02.2025 р.	11.02.2025р.

8. Дата видачі завдання 15.12.2023 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ Ключка О.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ Чуницька І.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ Полюдов О.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

У кваліфікаційній роботі чітко обґрунтовано, що питання пошуку ефективних шляхів мінімізації кредитних ризиків комерційних банків є критично важливим для адаптації національної економіки до умов глобалізації, забезпечення стійкості до економічних шоків і реалізації завдань державної фінансової стратегії. Автор переконливо доводить, що дослідження питань, пов'язаних із управління кредитними ризиками комерційних банків та вдосконалення методів управління кредитних ризиками має не лише теоретичну, але й практичну значущість, особливо в умовах економічної нестабільності та структурних змін у фінансовій системі країни.

Дипломна робота має чітку структуру, що включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. У вступі автор обґрунтовує актуальність теми, визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також використовує сучасні методи аналізу, такі як економіко-статистичний, трендовий та регресійний підходи.

У першому розділі роботи висвітлено теоретичні аспекти управління кредитним ризиком комерційного банку. Автор проводить комплексний аналіз сутності поняття банківського кредиту, його класифікації та ролі у фінансовій системі. Особливу увагу приділено сутності кредитного ризику комерційного банку та необхідність ефективного управління ним. Ґрунтовність викладу підтверджується посиланнями на роботи провідних науковців та нормативно-правові акти.

Другий розділ присвячено оцінці кредитних ризиків в діяльності комерційних банків України. Використовуючи емпіричні дані за останні роки, автор оцінює динаміку кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» та шляхів його мінімізації та розглядає сучасні реалій прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків загалом. Автор вміло використовує статистичні методи аналізу, що дозволяє ідентифікувати основні проблеми.

Третій розділ роботи має прикладний характер і містить практичні рекомендації щодо мінімізації кредитних ризиків вітчизняних комерційних банків. Автор пропонує впровадження технології скорингу на практиці вітчизняним комерційним банкам, банківській системі країни та державі, загалом, а також запровадження загальних регулюючих дій на рівні Національного банку України з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки, та акумуляції і циркуляції грошових потоків. Запропоновані заходи ґрунтуються на адаптації міжнародного досвіду, зокрема практик США, Англії та ЄС, та враховують специфіку українського ринку.

Практична значущість роботи полягає у можливості застосування запропонованих рекомендацій вітчизняними комерційними банками при вдосконаленні кредитної діяльності та розробці шляхів мінімізації кредитних ризиків.

Здобувач вищої освіти Полюдов Олександр Ігорович працював згідно графіку. Робота виконана самостійно, в повному обсязі у відповідності до чинних вимог, рекомендується до захисту з оцінкою «відмінно».

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

О.В. Клюєва 27.01.2025

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти Полюдова О.І. після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «10» грудня 2024 № 10 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ Бурмелавська О.І.

(підпис) (прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Полюдова Олександра Ігоровича

на тему «Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації»

Обрана тема дослідження демонструє виняткову актуальність у контексті сучасних економічних викликів, з якими стикається Україна. Кредитна діяльність виступає підґрунтям банківського бізнесу, оскільки її головною метою є прагнення досягнути комерційного успіху за рахунок зміцнення та підвищення надійності кредитного портфеля, при якому буде забезпечена максимальна дохідність при мінімальному рівні кредитного ризику. У кваліфікаційній роботі чітко обґрунтовано, що питання пошуку ефективних шляхів мінімізації кредитних ризиків комерційних банків є критично важливим для адаптації національної економіки до умов глобалізації, забезпечення стійкості до економічних шоків і реалізації завдань державної фінансової стратегії. Автор переконливо доводить, що дослідження питань, пов'язаних із управління кредитними ризиками комерційних банків та вдосконалення методів управління кредитних ризиками має не лише теоретичну, але й практичну значущість, особливо в умовах економічної нестабільності та структурних змін у фінансовій системі країни.

Дипломна робота має чітку структуру, що включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. У вступі автор обґрунтовує актуальність теми, визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також використовує сучасні методи аналізу, такі як економіко-статистичний, трендовий та регресійний підходи.

У першому розділі роботи висвітлено теоретичні аспекти управління кредитним ризиком комерційного банку. Автор проводить комплексний аналіз сутності поняття банківського кредиту, його класифікації та ролі у фінансовій системі. Особливу увагу приділено сутності кредитного ризику

комерційного банку та необхідність ефективного управління ним. Ґрунтовність викладу підтверджується посиланнями на роботи провідних науковців та нормативно-правові акти.

Другий розділ присвячено оцінці кредитних ризиків в діяльності комерційних банків України. Використовуючи емпіричні дані за останні роки, автор оцінює динаміку кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» та шляхів його мінімізації та розглядає сучасні реалій прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків загалом. Автор вміло використовує статистичні методи аналізу, що дозволяє ідентифікувати основні проблеми.

Третій розділ роботи має прикладний характер і містить практичні рекомендації щодо мінімізації кредитних ризиків вітчизняних комерційних банків. Автор пропонує впровадження технології скорингу на практиці вітчизняним комерційним банкам, банківській системі країни та державі, загалом, а також запровадження загальних регулюючих дій на рівні Національного банку України з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки, та акумуляції і циркуляції грошових потоків. Запропоновані заходи ґрунтуються на адаптації міжнародного досвіду, зокрема практик США, Англії та ЄС, та враховують специфіку українського ринку.

Практична значущість роботи полягає у можливості застосування запропонованих рекомендацій вітчизняними комерційними банками при вдосконаленні кредитної діяльності та розробці шляхів мінімізації кредитних ризиків.

Загальний висновок і оцінка роботи. Кваліфікаційна робота Полюдова Олександра Ігоровича виконана на високому науковому рівні, із дотриманням усіх вимог до даного виду роботи. Автор продемонстрував глибокі теоретичні знання, володіння сучасними методами аналізу та здатність формулювати обґрунтовані рекомендації. Висновки роботи логічно випливають із проведеного аналізу, а запропоновані заходи є реалістичними

та мають вагоме практичне значення. Робота заслуговує оцінки "відмінно", а її автор може бути присвоєна кваліфікація магістра зі спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок".

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики,
обліку та аудиту Людмила БОГРІНОВЦЕВА

«10» січня 2025 р.

АНОТАЦІЯ

«Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації»

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні теоретичних засад і практичних аспектів управління кредитними ризиками комерційних банків та розробка рекомендацій щодо вдосконалення шляхів їх мінімізації

Для реалізації мети сформовано наступні *завдання:*

–дослідити поняття банківського кредиту, його види, значення та основні етапи організації кредитної діяльності комерційних банків;

–розглянути сутність кредитного ризику комерційного банку та необхідність ефективного управління ним;

–проаналізувати сучасні реалії прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків;

–оцінити кредитний ризик АТ «УКРСИББАНК» та визначити шляхи його мінімізації;

–розглянути світовий досвід управління кредитними ризиками комерційних банків та визначити можливості його використання в Україні;

–дослідити можливість використання скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальника як способу мінімізації кредитного ризику комерційного банку.

Об'єкт дослідження – економічні відносини, що реалізуються в процесі здійснення кредитної діяльності комерційних банків.

Предмет дослідження – кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації.

За результатами дослідження сформульовано висновки та зроблено обґрунтовані пропозиції.

Одержані результати можуть бути використані в освітньому та навчальному процесі, у використані вітчизняними комерційними банками при вдосконаленні кредитної діяльності та розробці шляхів мінімізації кредитних ризиків тощо.

Кваліфікаційна робота містить 64 сторінки основного тексту, 5 таблиць, 28 рисунків, список використаних джерел з 51 найменування.

Ключові слова: ризик, кредитний ризик, банківський кредит, управління кредитними ризиками, мінімізація ризику, комерційний банк.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2023-2025.

Рік захисту роботи 2025.

ANNOTATION

"Credit risk of a commercial bank and ways to minimize it"

The purpose of the qualification work is to study the theoretical foundations and practical aspects of credit risk management of commercial banks and develop recommendations for improving ways to minimize them

To realize the goal, the following tasks were formed:

- to study the concept of bank credit, its types, meaning and main stages of the organization of credit activities of commercial banks;

– consider the nature of credit risk of a commercial bank and the need for effective management thereof;

- to analyze the current realities of the manifestation of credit risks in the activities of domestic commercial banks;

- assess the credit risk of JSC "UKRSIBBANK" and determine ways to minimize it;

- consider the global experience of credit risk management of commercial banks and determine the possibilities of its use in Ukraine;

- to investigate the possibility of using the scoring system for assessing the borrower's creditworthiness as a way of minimizing the credit risk of a commercial bank.

The object of the research is economic relations implemented in the process of credit activity of commercial banks.

The subject of the study is the credit risk of a commercial bank and ways to minimize it.

Based on the results of the research, conclusions were formulated and reasonable proposals were made.

The obtained results can be used in the educational and training process, used by domestic commercial banks in improving credit activities and developing ways to minimize credit risks, etc.

The qualification work contains 64 pages of the main text, 5 tables, 28 figures, a list of used sources with 51 names.

Key words: risk, credit risk, bank credit, credit risk management, risk minimization, commercial bank.

The year of performance of qualification work is 2023-2025.

The year of job protection is 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП **3**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ **6**

1.1. Поняття банківського кредиту, його види, значення та основні етапи організації кредитної діяльності комерційних банків 6

1.2. Сутність кредитного ризику комерційного банку та необхідність ефективного управління ним **13**

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ **22**

2.1. Аналіз сучасних реалій прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків 22

2.2. Оцінка кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» та шляхів його мінімізації **34**

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ **46**

3.1. Світовий досвід управління кредитними ризиками комерційних банків та можливості його використання в Україні **46**

3.2. Використання скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальника як способу мінімізації кредитного ризику комерційного банку **55**

ВИСНОВКИ **64**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **67**

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідною умовою ефективного функціонування економіки будь-якої країни є постійний розвиток банківської системи. Здатність своєчасно врахувати та нейтралізувати загрози і виклики у банківській системі є основою стабільності функціонування комерційних банків.

Кредитна діяльність виступає основним підґрунтям банківського бізнесу, оскільки її першорядною метою є прагнення досягнути комерційного успіху за рахунок зміцнення та підвищення надійності кредитного портфеля, при якому буде забезпечена максимальна дохідність при мінімальному рівні кредитного ризику.

Кредитним ризиком є ризик, який виникає у комерційних банках під час здійснення кредитування, головним чином за рахунок нездатності оцінити ймовірність повернення кредиту, несвоєчасного виявлення проблемних кредитів, а також через відсутність банківського кредитного контролю.

Для України період 2019-2022 років став випробуванням на стійкість. У 2019 році COVID-19 спричинив кризу та зумовив нові виклики та загрози, швидке подолання котрих ускладнилося у зв’язку з повільним темпом економічного зростання економіки нашої країни. У 2022 році повномасштабне вторгнення на територію України росії зумовило появу нових кредитних ризиків, а разом з тим і погіршило якість кредитного портфеля вітчизняних комерційних банків.

Комерційні банки повинні управляти кредитними ризиками таким чином, щоб збільшити можливість отримання прибутку, при цьому мінімізуючи ризики, котрі безпосередньо пов’язані з видачою, а також погашенням кредитів. Мінімізація кредитних ризиків захищає комерційні

банки від потенційних втрат під час здійснення кредитної діяльності і запобігає серйозним проблемам з платоспроможністю та ліквідністю.

Тому сьогодні особливо актуальним постає завдання подальшого дослідження питання пошуку ефективних шляхів мінімізації кредитних ризиків комерційних банків.

Ступінь розробленості проблеми. Теоретико-методичні і практичні аспекти щодо управління кредитними ризиками комерційних банків відображено у роботах провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як: В. Бобиль, Т. Васильєва, В.Варцаба, В. Вітлінський, Н. Волкова, О. Дзюблюк, І. Івченко, С. Науменкова, О. Пернарівський, В. Міщенко, Л. Примостка, С. Шумська, Л. Юрчишиної та інші. Водночас необхідні подальші дослідження щодо вдосконалення методів управління кредитних ризиками банківських установ з метою пошуку шляхів їх мінімізації у сучасних умовах.

Мета дослідження – дослідження теоретичних засад і практичних аспектів управління кредитними ризиками комерційних банків та розробка рекомендацій щодо вдосконалення шляхів їх мінімізації.

Відповідно до заявленої мети написання роботи, необхідно вирішити наступні **завдання:**

– дослідити поняття банківського кредиту, його види, значення та основні етапи організації кредитної діяльності комерційних банків;

– розглянути сутність кредитного ризику комерційного банку та необхідність ефективного управління ним;

– проаналізувати сучасні реалії прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків;

– оцінити кредитний ризик АТ «УКРСИББАНК» та визначити шляхи його мінімізації;

– розглянути світовий досвід управління кредитними ризиками комерційних банків та визначити можливості його використання в Україні;

– дослідити можливість використання скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальника як способу мінімізації кредитного ризику комерційного банку.

Об’єкт дослідження – економічні відносини, що реалізуються в процесі здійснення кредитної діяльності комерційних банків.

Предмет дослідження – кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи використовувалися наступні методи досліджень: методом дослідження теоретичної частини роботи став синтез різних класичних теорій та останніх поглядів на стан і роль кредитних ризиків у діяльності комерційних банків. В аналітичній частині роботи використовувалися методи графічно-аналітичної формалізації фінансової діяльності банківських установ, порівняльний аналіз зміни фінансових показників банківських установ, регресійно-кореляційний аналіз для визначення факторів, що впливають на певні зміни кредитних ризиків банків.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, теоретичні положення та висновки роботи, що розкривають сутність та практичні аспекти управління кредитними ризиками комерційних банків можуть бути використані вітчизняними комерційними банками при вдосконаленні кредитної діяльності та розробці шляхів мінімізації кредитних ризиків.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 51 найменування, та 7 додатків. Основний текст роботи висвітлено на 70 сторінках, який містить 5 таблиць і 29 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Поняття банківського кредиту, його види, значення та основні етапи організації кредитної діяльності комерційних банків

Банківський кредит займає чільне місце у фінансовій системі будь-якої держави. За допомогою кредиту держава здійснює акумуляцію та перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів між всіма суб'єктами фінансової діяльності, а також здійснює контроль за їх правильним та ефективним використанням. Кредит є драйвером швидкого економічного розвитку, забезпечуючи перелив вільного капіталу та стимулюючи грошовий обіг. Тобто кредит є одним з основних важливих інструментів державного регулювання економікою.

Визначаючи дефініцію поняття «кредит» та «банківський кредит» можемо зазначити, що в історії економічної вчень всі теорії походження кредиту поділяються на два напрямки: капіталістичний та натуралістичний. Основні положення капіталотворчої та натуралістичної теорій кредиту відображено в табл. 1.1.

Основоположниками та прихильниками натуралістичної теорії були такі визначні науковці як: А. Сміт, А. Тюрго, Дж. Мілль Д. Рікардо. Вони визначали економічну сутність кредиту виходячи з властивостей процесу виробництва. У ролі об'єктів кредитування виступали засоби виробництва, а гроші, виступали лише як технічний засіб для перенесення реального капіталу між суб'єктами економічної діяльності для використання фактично наявного капіталу.

Видатний англійський учений-економіст А. Сміт наполягав на тому, що проведення банківських операцій можуть сприяти розвитку виробничої діяльності за рахунок не збільшення капіталу, а навпаки, його перетворенням на продуктивний та активний капітал, чого не сталося б за відсутності банків.

Таблиця 1.1

Основні положення

капіталотворчої та натуралістичної теорій кредиту

Капіталотворча теорія	Натуралістична теорія
Кредит у своєму русі є незалежним від процесів відтворення	Кредит – це форма руху матеріальних благ, а тому роль кредиту полягає у перерозподілі цих благ у суспільстві
Поєднання кредиту з грошима та багатством	Об'єктом кредиту є тимчасово вільний капітал у натурально-речовій формі.
Кредит є безпосереднім капіталом, тому розширення кредиту означає нагромадження капіталу	Позичковий капітал є реальним капіталом (тобто капіталом у речовій формі)
Банки - це «фабрики кредиту», творці капіталу, а не посередники.	Банки виступають лише в ролі посередників в кредиті.
Активні операції банків є первинними по відношенню до пасивних.	Пасивні операції банків є первинними порівняно з активними.

Джерело: складено автором за даними [33].

Отже, проаналізувавши погляди прихильників натуралістичної теорії кредиту, бачимо, що переважаючу роль вони відводили перерозподілу матеріальних цінностей саме в натуральній формі [11].

Представником капіталотворчої теорії кредиту був англійський вчений-економіст Дж. Ло. Він вважав, що кредит відіграє самостійну роль у розвитку економіки та не залежить від процесу відтворення. Слід зазначити, що науковець повязував кредит з грошима, а гроші з капіталом.

Послідовником Дж. Ло та активним прихильном капіталотворчої теорії кредиту був Г. Маклеод. Підтримуючи погляди свого попередника, він визначав гроші та кредит багатством тому, що вони мають купівельну силу. Також він зазначив, що кредит повинен приносити прибуток, коли залишається «виробничим капіталом», а банки являються «фабриками кредитів» [14].

Розглянувши кожен напрямок окремо, бачимо, що в межах кожної теорії наявні різні підходи та протилежні трактування поняття «кредит». Проте можемо відмітити, що більшість науковців так чи інакше в першу

чергу звертають увагу на значення та роль кредиту в економіці та його вплив на суспільний розвиток.

Поняття кредиту є одним із головних та системних понять банківського права. Трактування значення даного поняття обумовлюється мовно-термінологічними та суспільно-правовими факторами.

По-перше, банківське кредитування та кредит мають вагомий вплив на процес нормального та ефективного економічного розвитку держави як суверенного та самостійного суб'єкта міжнародного права. Поняття «банківський кредит» є засобом вираження об'єкта правового регулювання, який визначає юридичний зміст конкретних правових норм.

По-друге, поняття кредиту здійснює системо-утворюючий вплив на банківське право, що полягає в утворенні на підставі цієї категорії низки інших правових понять, які широко застосовуються в нормативно-правовому регулюванні кредитно-банківської сфери. Поняття «кредит» виконує в галузі банківського права функцію, подібну до філософських категорій. Останні є найбільш загальними, фундаментальними поняттями, що відображають найістотніші закономірні зв'язки між реальною дійсністю та пізнанням [4].

Над формулюванням дефініції поняття «кредит» працювало багато вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Але попри наявність значної кількості наукових праць, досі не існує його єдиного трактування. Основні підходи щодо визначення даного поняття подані в табл. 1.2.

Основоположне визначення поняття «банківський кредит» міститься в Законі України «Про банки та банківську діяльність». В статті 2 Закону України «Про банки та банківську діяльність» надається визначення «банківський кредит» як «будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [38].

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття

«кредит» та «банківський кредит»

Автор	Визначення
Захариш Н.В.	«Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб’єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності» [17].
Чайковський Я.І.	«Кредит – це певний вид економічних відносин, котрі формуються в суспільстві", і обґрунтовує такі принципи кредитування: зворотності, строковості, цільового кредитування, забезпеченості, платності та диференційованого підходу [48].
Луців Б.П.	«Кредит – це економічні відносини між суб'єктами ринку стосовно перерозподілу вартості на принципах зворотності, строковості та платності [27]
Міщенко В. І.	«Кредит – це економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка» [30].
Вовк В. Я.	«Банківський кредит - це будь-яке зобов'язання банку надати позичальнику певну суму коштів у грошовій формі або банківських металах, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника повернути суму основного боргу і сплатити відсотки, комісію та інші збори за її користування. Банківський кредит надається позичальнику на принципах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання»[10].

Джерело: згруповано автором.

Провівши аналіз економічної літератури та законодавства, можемо виділити основні характерні ознаки банківського кредиту а також виділити його види (додаток А).

За сферою застосування кредити поділяють на внутрішні і міжнародні.

Залежно від мети використання та позичальників кредити бувають споживчими виробничими, міжбанківськими, інвестиційними, кредитами на операції з цінними паперами, експортними та імпортними.

Залежно від цільового використання, тобто на капітальні чи поточні витрати, кредити діляться на кредити в основні фонди, а також кредити в оборотні фонди чи фонди обігу.

За принципом «матеріальна забезпеченість» кредити диференціюють на банкові (забезпечені) та персональні (незабезпечені).

За принципом «строковість» поділяють на короткострокові, середньострокові та довгострокові банківські кредити.

Отже, проаналізувавши значення наведених вище дефініцій поняття «кредит» та «банківський кредит», можна сказати, що даний термін позначає комплексне економіко-правове поняття, зміст і внутрішня структура якого визначається певним набором характерних ознак. Найбільш прийнятним та точним, з нашої точки зору, є його характеристика як сукупності економічних відносин пов'язаних із наданням вільних фінансових ресурсів у тимчасове користування суб'єктам економічної діяльності на засадах обов'язкового повернення та погашення зобов'язанні, які виникатимуть у наслідок даних відносин. На нашу думку, дане трактування можна використовувати для будь-яких видів кредитних відносин.

Тема кредитної діяльності банку широко висвітлена в сучасній економічній літературі фінансово-банківського напряму. Даний процес розглядають з різних напрямів діяльності. Одні науковці приділяють увагу методиці здійснення кредитних операцій, інші звертають більше уваги на процес кредитування з огляду на банківське або фінансове управління банку або в аспекті мінімізації кредитного ризику банку, або з точки зору аналізу кредитної діяльності банку [28].

Слід зауважити, що дослідивши економічну літературу ми не змогли знайти чіткого трактування поняття «кредитна діяльність банку». Жоден з розлянутих вітчизняних науковців не розкриває повної сутті та не визначає чіткої дефініції процесу кредитної діяльності банку. Зважаючи на це, кожен користувач трактує дане поняття по-своєму, спираючись на кінцеву ціль розвідок. В деяких науково-економічних виданнях ми знайшли визначення поняття «кредитні операції банку», яке за своєю суттю схоже на визначення поняття «кредитна діяльність банку». Отже, узагальнивши досліджену інформацію, можемо сказати, що кредитна діяльність банку це, насамперед,

комплексний процес із реалізації кредитних операцій із метою отримання прибутку, результатом якого є створення та розміщення на ринку кредитної послуги.

Даний процес складається з декількох етапів, логічна схема підпорядкованості яких представлена на рис. 1.1.

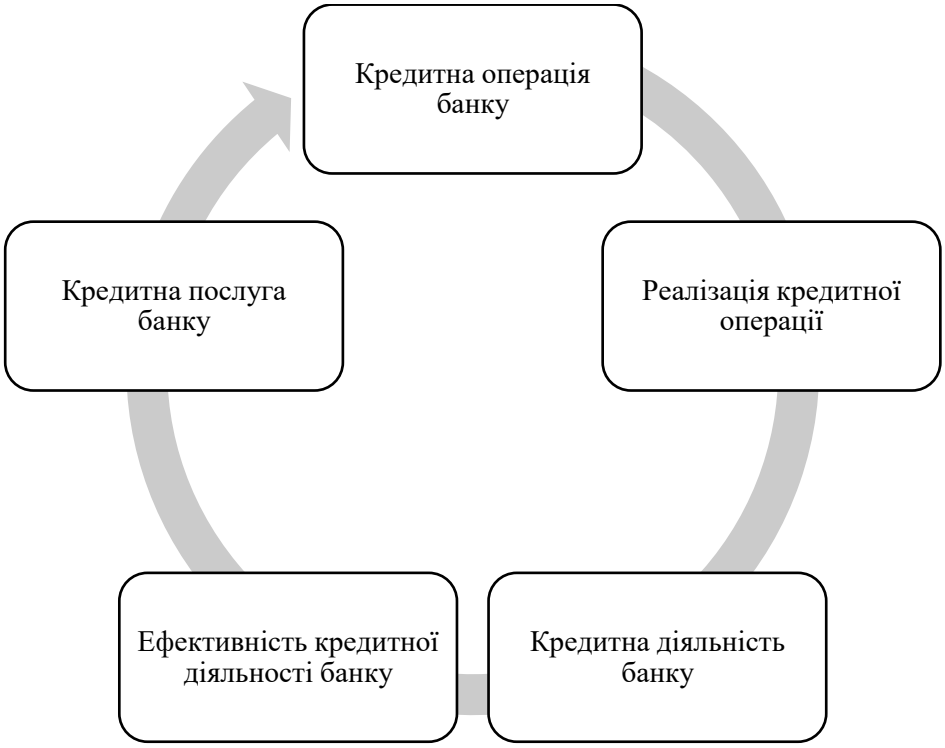

Рис. 1.1. Логічна схема підпорядкованості базових понять кредитної діяльності комерційного банку

Джерело: побудовано автором за даними [41].

Отож, проаналізувавши схему на рис.1.2 можемо дійти висновку, що кредитна операція як сукупність дій, направлених на забезпечення ефективної діяльності всіх етапів кредитного процесу та їх реалізація, є основою кредитної діяльності банків. Створення якісної кредитної послуги є наслідком провадження кредитної діяльності банківської установи. Необхідно зауважити, що якість кредитної послуги та ступінь ефективності здійснюваної банком кредитної діяльності є взаємопов’язаними процесами. Отже, результатом проведення неефективної кредитної діяльності банком буде створення неякісної кредитної послуги, яка, в свою чергу, може

спровокувати певні фінансові втрати, або ж узагалі поставити під сумнів можливість реалізації такої послуги.

Слід відмітити, що від виваженої кредитної діяльності залежать найважливіші показники результативності роботи банківських установ, таких як: показники прибутковості, дохідності та ліквідності, а також економічні коефіцієнти та нормативи банківської справи, що покликані забезпечувати та підтримувати фінансову стійкість й стабільність банку на грошовому ринку.

Кредитна діяльність банківських установ її ефективність та фінансова стійкість залежить від впливу певних чинників, які на нашу думку, доцільно згрупувати та визначити за наступними критеріями:

1) за походженням – зовнішні та внутрішні;

2) залежно від сфери охоплення – мікро- та макросередовища;

3) за наслідками впливу – негативні та позитивні.

Найбільш вагомий вплив на стабільність банківської кредитної діяльність мають економічні та політичні чинники. Дані чинники можуть мати як зовнішній так і внутрішній характер впливу, охоплювати як мікро- так і макросередовища та здіснювати негативний чи позитивний вплив на фінансові результати діяльності банківських установ.

Проаналізувавши теперішню ситуацію в нашій країні, до політичних факторів впливу, можемо зарахувати такі чинники як: недосконалу систему законодавства; негативний розвиток політичної ситуації. Слід зазначити, що законодавча та нормативна база є найбільш важливими факторами впливу на розвиток кредитної діяльності в нашій державі.

Наразі чинне законодавство, що регулює діяльність банківської системи має багато законодавчих актів та постанов, які доволі часто мають суперечливий характер. А нормативно-правова база в частині регулювання банківської діяльності як спеціальна галузь права в Україні практично відсутня. Отже, ми вважаємо, що дані законодавчі обставини чинять негативний вплив на здійснення ефективної банківської кредитної діяльності, яка відображається на розвитку вітчизняної банківської системи.

Щодо економічних чинників, то можемо з впевненістю сказати, що вони мають найбільш визначальний вплив на стабільність функціонування вітчизняної банківської системи. Для виявлення та оцінки ступеня впливу економічних факторів необхідно здійснити аналіз сучасного стану діяльності банківських установ на вітчизняному кредитному ринку

Таким чином, нами було з'ясовано основні чинники впливу на кредитну діяльність банківських установ в умовах нестабільної економічної системи. А також здійснено загальну оцінку ролі банківського кредитування у розвитку економіки України загалом.

1.2. Сутність кредитного ризику комерційного банку та необхідність ефективного управління ним

Ризик є невід'ємною частиною банківської діяльності. Для неї, як і для будь-якої фінансово-господарської діяльності, існує висока залежність управлінських рішень від значного числа факторів і дій контрагентів. Саме з невизначеністю або з ймовірними процесами, зазвичай, асоціюється виникнення ризику, що спричинено складністю точного прогнозування майбутніх подій.

Неоднозначність інтерпретації значимого і змістовного розуміння категорії «ризик» у сучасній вітчизняній і світовій науковій літературі пов'язана зі спробою узагальнити в цій категорії сукупність різних факторів небезпеки і їхні можливі наслідки для тих чи інших видів діяльності. Часто автори намагаються поєднувати різні, іноді радикально відмінні, наукові підходи до визначення категорії «ризик». У цілому, узагальнюючи наявні погляди на цю проблему, ми можемо говорити про існування двох основних трактувань даної категорії (рис. 1.2).

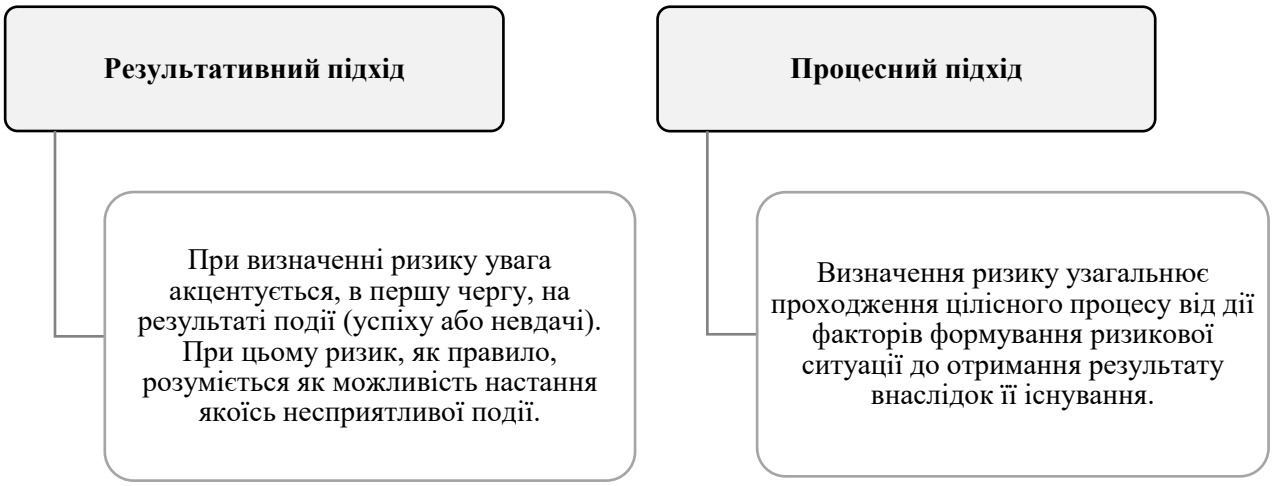

Рис. 1.2. Основні підходи до поняття «ризик»

Джерело: побудовано автором за даними [46].

Кредитний ризик займає одне з провідних місць серед ризиків банку адже саме від кредитування банки можуть отримати найбільше прибутку. Методичними вказівками з інспектування комерційних банків «Система оцінки ризиків» визначено, що: «кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання» [29].

Принципи управління кредитними ризиками передбачають наступне трактування поняття: «кредитний ризик – це можливість невиконання позичальником або протилежною стороною взятих на себе зобов'язань відповідно до встановлених умов» [37].

Ж. Довгань визначає кредитний ризик, як «ймовірність негативної зміни вартості активів унаслідок неспроможності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов’язання, зокрема щодо виплати процентів і основної суми позики відповідно до термінів та умов кредитної угоди» [15].

Кредитний ризик є властивим для всього спектра банківської діяльності, а його результат перш за все залежить від діяльності конкретних

емітентів, контрагентів або позичальників. Основні елементи кредитного ризику наведені на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Основні елементи кредитного ризику комерційного банку

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Дослідивши сучасну наукову літературу можемо узагальнити класифікацію кредитних ризиків банків (див.рис. 1.4.).

Далі розглянемо чинники, які безпосередньо впливають на виникнення кредитного ризику. Даний ризик виникає у зв'язку із певними змінами у функціонуванні комерційних банків, не досить «жорстким» контролем за кредитною діяльністю, недотриманням відповідальності позичальника через дії, що не залежать від нього[37].

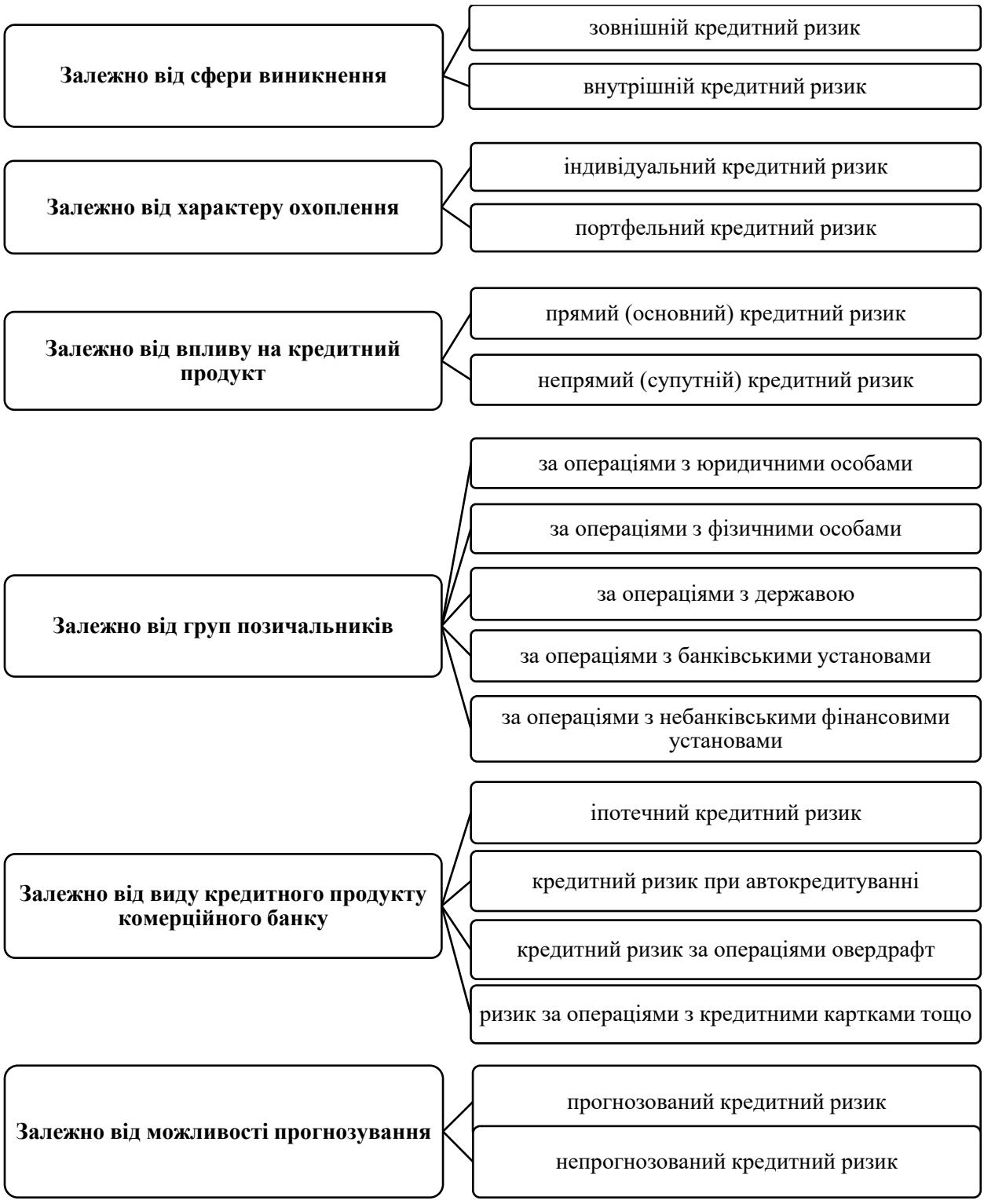

Рис. 1.4. Види кредитних ризиків комерційних банків

Джерело: побудовано автором.

За більш спрощеною класифікацією та ступенем прояву всі мікроекономічні фактори можуть поділятись на тактичні та стратегічні, що в свою чергу відповідають організаційній структурі системи управління

кредитними ризиками банку. Саме тому, на стратегічному рівні комплекс мікроекономічних факторів включає ті, які стосуються недоліків організаційної структури, кредитної та кадрової політики, інформаційно-правового забезпечення, формування кредитних продуктів і послуг, маркетингу банку.

Стабільність діяльності комерційного банку залежить від обраної, а також імплементованої стратегії управління ризиками. Адже неможливим є повне уникнення ризику, тому метою процесу управління кредитними ризиками комерційного банку є їхня мінімізація.

Основною метою управління кредитним ризиком банку є збільшення прибутку при дотриманні max допустимого рівня ризику та його параметрів, що визначені у декларації схильності до ризиків та кредитній політиці банку.

Об’єктом кредитного ризику витупає процес здійснення банківського кредитування, тобто впорядкована послідовність взаємопов’язаних етапів, дотримання котрих забезпечує надійність, а також прибутковість кредитних операцій комерційного банку.

Принципи управління кредитними ризиками банку наведенні на рис. 1.5:

Рис. 1.5. Основні принципи управління кредитними ризиками комерційного банку

Джерело: побудовано автором.

Основною метою управління кредитними ризиками банків являється досягнення найкращого співвідношення між економічною вигодою та ступенем ризику, що передбачає формування кредитного портфеля комерційного банку з параметрами, котрі б змогли забезпечити при найменшому рівні ризику найбільшу прибутковість.

Важливим питанням є визначення послідовності управління кредитним ризиком комерційного банку (рис. 1.6):

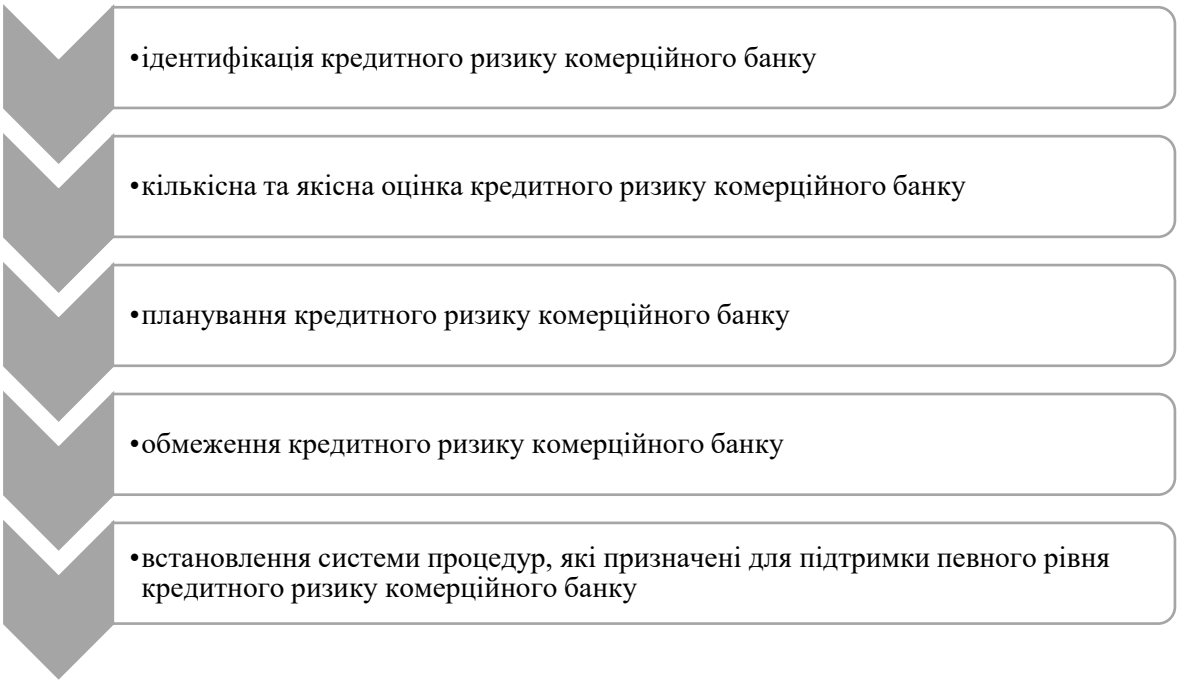

Рис. 1.6. Етапи управління кредитним ризиком комерційного банку

Джерело: побудовано автором.

Отже, з метою результативного управління ризиком комерційного банку важливими є такі етапи як: моніторингу поточного стану позичальника, ідентифікації кредитних ризиків, розрахунку та аналізу значення факторів кредитного ризику та контролю кредитного договору.

Далі розглянемо ряд основних методів управління кредитним ризиком банку (рис. 1.7):

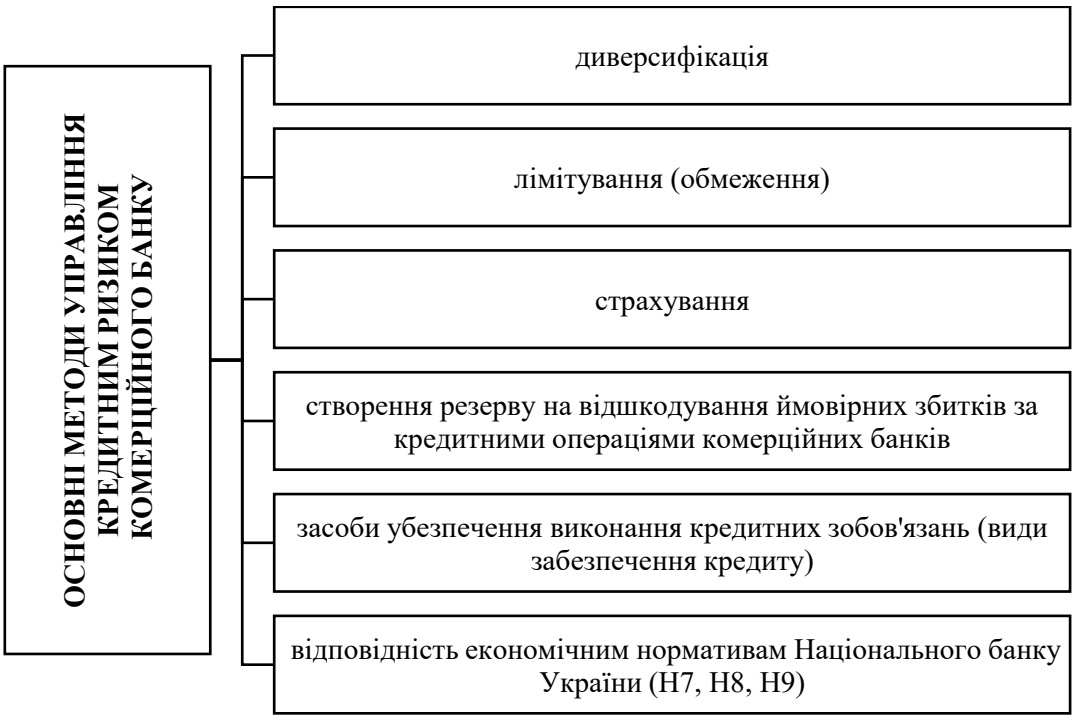

Рис. 1.7. Основні методи управління кредитним ризиком комерційного банку

Джерело: побудовано автором.

Задля зменшення банківських ризиків, НБУ встановив нормативи кредитного ризику (Н7, Н8, Н9), недотримання їх може призвести до ускладнень у фінансовій діяльності комерційного банку (рис. 1.8).

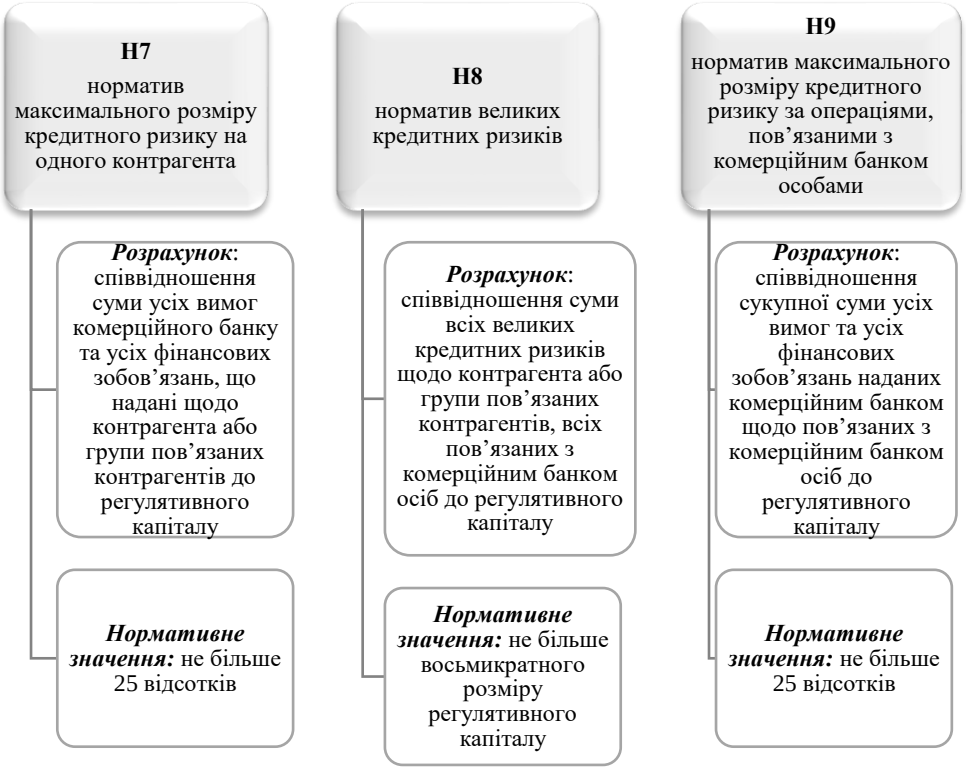

Рис. 1.8. Вимоги щодо нормативів кредитних ризиків комерційних банків, встановлені Національним банком України

Джерело: побудовано автором за даними [20].

Відповідно до Постанови Національного банку України «Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [19] поняття кредитного ризику набуло досить формалізованого характеру, тому що комерційні банки самостійно не можуть оцінювати фінансовий стан/заставу як це було раніше.

У 2022 році Національний банк України також вніс зміни до низки нормативно-правових актів, котрі визначають пруденційні підходи до оцінки кредитного ризику комерційного банку.

Деякі з даних змін представимо на рис. 1.9.

Рис. 1.9. Зміни Національного банку України щодо окремих підходів до оцінки комерційними банками кредитних ризиків

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Отже, зважаючи на нові загрози та виклики, що з’являються останнім часом перед нашою банківською системою, а також у сфері управління кредитними ризиками комерційних банків, можемо вважати, що удосконалення теоретичного підґрунтя щодо поняття, видів, сутності та чинників виникнення кредитних ризиків комерційних банків не позбувається своєї актуальності. Більш того, модифіковані кредитні ризики комерційних банків вимагають сучасних підходів до їхньої класифікації та системи управління ними. Вітчизняним комерційним банкам варто переймати досвід іноземних банків в частині використання інноваційних методів управління кредитними ризиками, що може позитивно вплинути на покращення їхньої фінансової стійкості, виконання нормативів комерційного банку, а також сприятиме залученню додаткових коштів у бізнес.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ В ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз сучасних реалій прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків

Протягом останніх років банківська система Україна зазнала серйозних негативних змін. Несприятлива економічна та політична ситуація в нашій державі, спровокована військовим конфліктом, пандемією COVID-19, падінням курсу гривні, призвели до погіршення фінансової стабільності та платоспроможності банківських установ.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках» [38].

Зважаючи на складну економічну ситуацію центральний банк України (НБУ) прийняв рішення щодо очищення банківської системи, шляхом ліквідації неплатоспроможних банківських установ.

Показники, які відображають динаміку зміни кількості діючих банківських установ у період 2019-2023 рр., подані на рис. 2.1., дозволяють дійти висновку, що в даний період кількість банківських установ значно зменшилась, зокрема в 2019 році в Україні діяло 86 банків, а станом на кінець 2023 року кількість банків скоротилась до 71, окремо варто зазначити, що у 2009 році в Україні функціонували 184 банки [35].

Основними факторами, які спричинили припинення діяльності банківських установ були їхня неспроможність своєчасно нейтралізувати ризики в банківській галузі, а також виконувати власні зобов’язання, що спричинено відсутністю потрібної ресурсної бази. Також значна кількість банків у даний період стали банкрутами, через низький рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів банків забезпечити необхідний рівень

фінансової підтримки, доцільно зазначити відповідальність регулятора, який здійснюючи моніторинг діяльності банків, мав проаналізувати та виявити ризикові структури пасивів у балансі банківських установ, та вжити відповідних антикризових заходів.

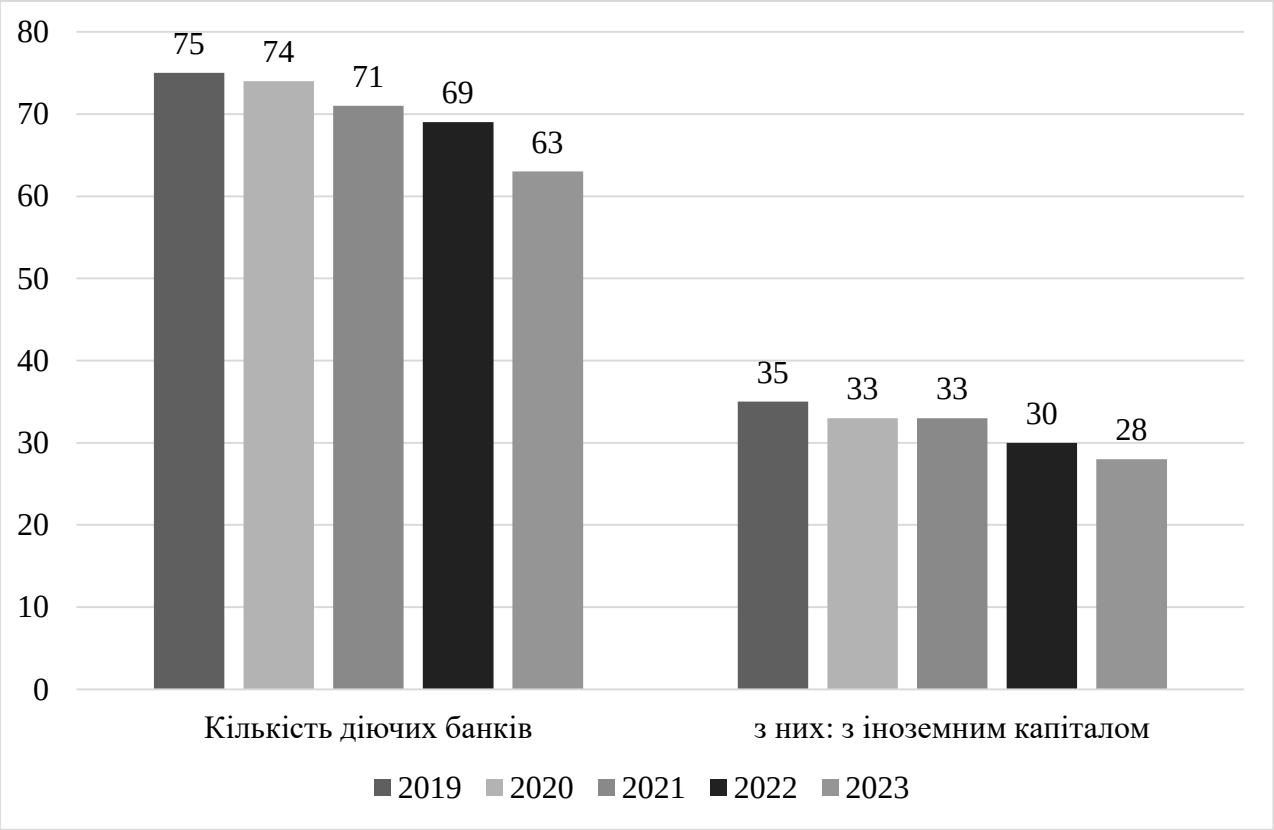

Рис. 2.1. Кількість діючих банків в Україні за період 2019-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Доцільно зазначити, що зменшення кількості банків спричинила, переважно, політика регулятора – НБУ, яка була спрямована на ліквідацію не ліквідних та фінансово нестійких банків. Дана політика регулятора мала як позитивні так і негативні наслідки. До основних позитивних наслідків варто віднести те, що було здійснено очищення вітчизняного банківського сектору від фінансово нестабільних та тіньових банків, а також банківських установ з незадовільною репутацією. Але зазначимо, що такий підхід є доволі не об’єктивним, тому що під процес ліквідації потрапили і фінансово стійкі банки. Сьогодні підхід регулятора визначений таким чином, що на

рефінансування можуть розраховувати тільки платоспроможні банківські установи, які мають відповідно достатній капітал або затверджену програму докапіталізації, а також прийнятну якісну заставу.

Таким чином можемо зробити висновок, що підхід держави до регулювання кризової ситуації у банківському секторі не був ефективний, адже очищення банківської системи з настанням кризи значно ослабило можливості планувати та розвивати бізнес в Україні, а також збільшувати інвестиційну привабливість країни та сформувати умови швидкого економічного відновлення.

Доцільно зазначити, що здійснення державного регулювання через центральний банк має свою специфіку, яка полягає у тому, що НБУ, з одного боку, здійснює політику державного регулювання економіки країни, відповідає за стан грошового обігу в державі, представляючи інтереси країни, а з іншої сторони, Національний банк України забезпечує ефективність діяльності банківської системи на ринку кредитних ресурсів [43]. Таким чином, головним завданням НБУ є створення сприятливого кредитного середовища, як для банківських установ, які видають кредити, так і для приватного сектору та громадян, які їх отримують. Одним із основних завдань управління кредитною діяльністю банківської установи є аналіз, формування та оптимізація структури його кредитного портфеля. Для того, щоб провести аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків потрібно проаналізувати динаміку активів та кредитів наданих клієнтам та визначити їх частку у загальній структурі активів (рис. 2.2).

Відповідно до показників рис. 2.2., можемо зробити висновок, що активи банківських установ протягом аналізованого періоду збільшились. Спостерігаємо, що динаміка величини наданих кредитів є нестабільною: у 2022 році відбулося значне зменшення, а у 2023 році збільшення майже до показника 2021 року.

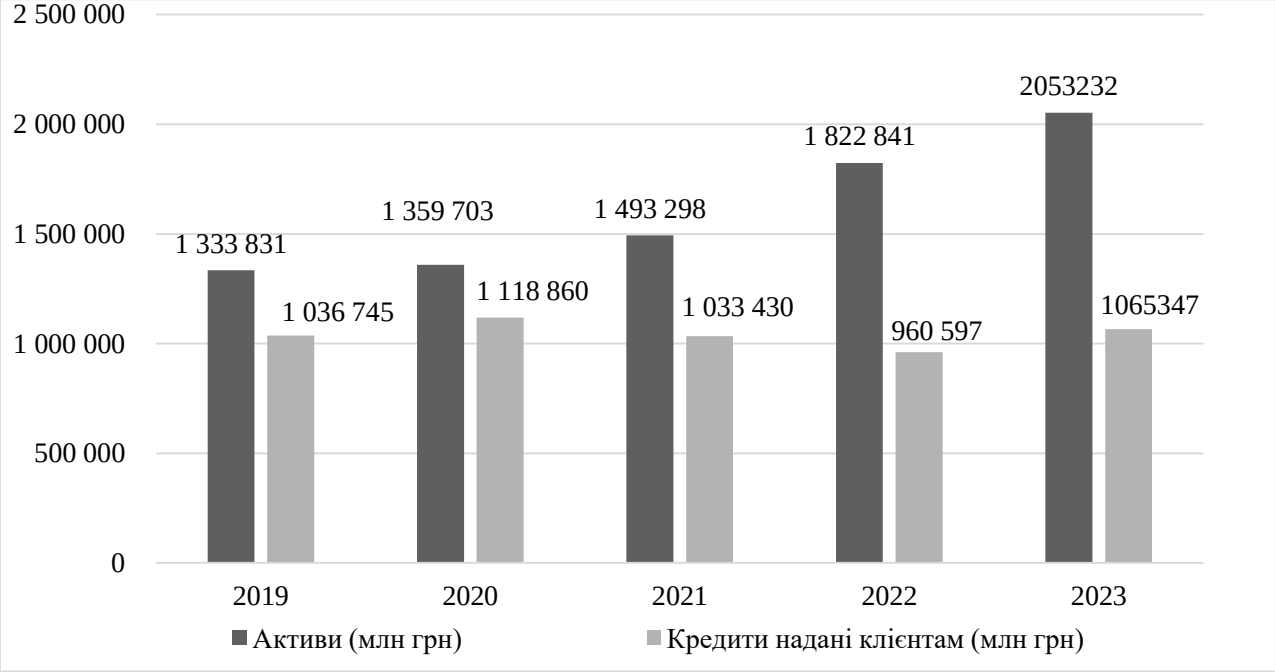

Рис. 2.2. Динаміка активів та кредитів у вітчизняному банківському секторі протягом 2019-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Така тенденція пов'язана із загальною економічною ситуацією в державі та процесами, що відбуваються в її економічному та політичному секторах, зокрема такі процеси, як девальвація гривні, що в результаті призводить до зростання банківських кредитів у національній валюті.

Розглянемо динаміку кредитний портфель комерційних банків України в розрізі суб'єктів кредитування (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кредитний портфель комерційних банків України в розрізі суб'єктів кредитування за 2019- 2023 роки, млн грн

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
кредити, які надані органам державної влади	1517	2865	474	11641	26973
кредити, які надані юридичним особам	864412	919071	821936	749335	795513
кредити, які надані фізичним особам	170774	196859	206737	199561	242633
кредити, які надані небанківським фінансовим установам	42	66	33	60	228
кредити, які надані клієнтам	1036745	1118860	1033430	960597	1065347

Джерело: складено автором за даними [35].

Як бачимо, відбулося значне зростання кількості кредитів, наданих органам державної влади (у 15,8 разів, а саме з 1517 млн грн у 2019 році до 26973 млн грн у 2023 році). Обсяг кредитів, які було надано небанківським фінансовим установам, також мав тенденцію до зростання протягом усього аналізованого періоду (з 42 млн грн у 2019 році до 228 млн грн у 2023 році).

Кредити, які були надані юридичним і фізичним особам мали тенденцію до скорочення у 2022році. Це можна пояснити тим, що саме пандемія COVID-19, військова агресія призвела до зниження попиту на деякі послуги та товари, а жорсткі карантинні обмеження, котрі було запроваджено навесні 2022 року, значно знизили активність у деяких галузях економіки країни. Також до перешкод у відновленні корпоративних кредитів є доволі низька платіжна дисципліна і платоспроможність позичальників, а також повільні темпи відновлення реального сектору економіки нашої країни. У 2023 році було видано на 7,97% менше кредитів юридичним особам ніж у 2019 році.

Зниження у 2022 році рівня кредитування фізичних осіб в основному відбувалося через негативний вплив пандемії COVID-19, а також через зниження попиту на розваги, подорожі та товари тривалого користування. У 2023 році, роздрібне кредитування, на відміну від кредитів для юридичних осіб, перевищило показники докризових років, і його сума склала 242633 млн грн (зростання обсягів даного виду кредитування склало 42,08%).

За результатами аналізу даних було встановлено, що загальна сума кредитів, наданих клієнтам упродовж 2019-2023 років була досить нестабільною, що пояснюється тим, що даний показник не мав тенденцій лише до зростання або до зниження. Максимально велике значення було досягнуто у 2020 році і становило 1118860 млн грн, а найменше значення у 2022 році і становило 960597 млн грн, що знову ж таки можна пояснити нестабільною економічною ситуацією в країні внаслідок кризи спричиненої військовими діями на території України.

Далі більш детально проаналізуємо склад та структуру кредитного портфеля вітчизняних банків (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Склад та структура кредитного портфеля вітчизняних банків за суб'єктами кредитування у 2019-2023 роках (питома вага, %)

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
кредити, які надані органам державної влади	0,15	0,26	0,46	1,21	2,53
кредити, які надані юридичним особам	83,38	82,14	79,54	78,01	74,67
кредити, які надані фізичним особам	16,47	17,6	20	20,78	22,78
кредити, які надані небанківським фінансовим установам	0,004	0,006	0,003	0,006	0,02
кредити, які надані клієнтам	100	100	100	100	100

Джерело: складено автором за даними [35].

За аналізований період, можемо спостерігати, що найбільшу частку становлять кредити, які надані юридичним особам, а саме це 83,38% від усіх кредитів у 2019 році, 82,14% від усіх кредитів у 2020 році, 79,54% від усіх кредитів у 2021 році, 78,01% від усіх кредитів у 2022 році та 74,67% від усіх кредитів у 2023 році. Разом з тим, за аналізований період можемо спостерігати тенденцію до зниження частки кредитів, які надані юридичним особам. Натомість частка кредитів, які надані фізичним особам збільшилась за період з 2019 по 2023 роки (з 16,47% до 22,78%). Незначно змінилась у кредитному портфелі вітчизняних банків частка кредитів, які надані небанківським фінансовим установам.

З метою мінімізації кредитного ризику комерційні банки повинні дотримуватись економічних нормативів Національного банку України.

За даними, що представлені на рис. 2.3 можемо спостерігати, що протягом усього аналізованого періоду, Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента не був більше 25%, що є його нормативним значенням. Максимального значення було досягнуто у 2019 році, коли Н7 склав 20,29%, у 2020 році він знизився до 19,83% і надалі зберіг тенденцію до зниження.

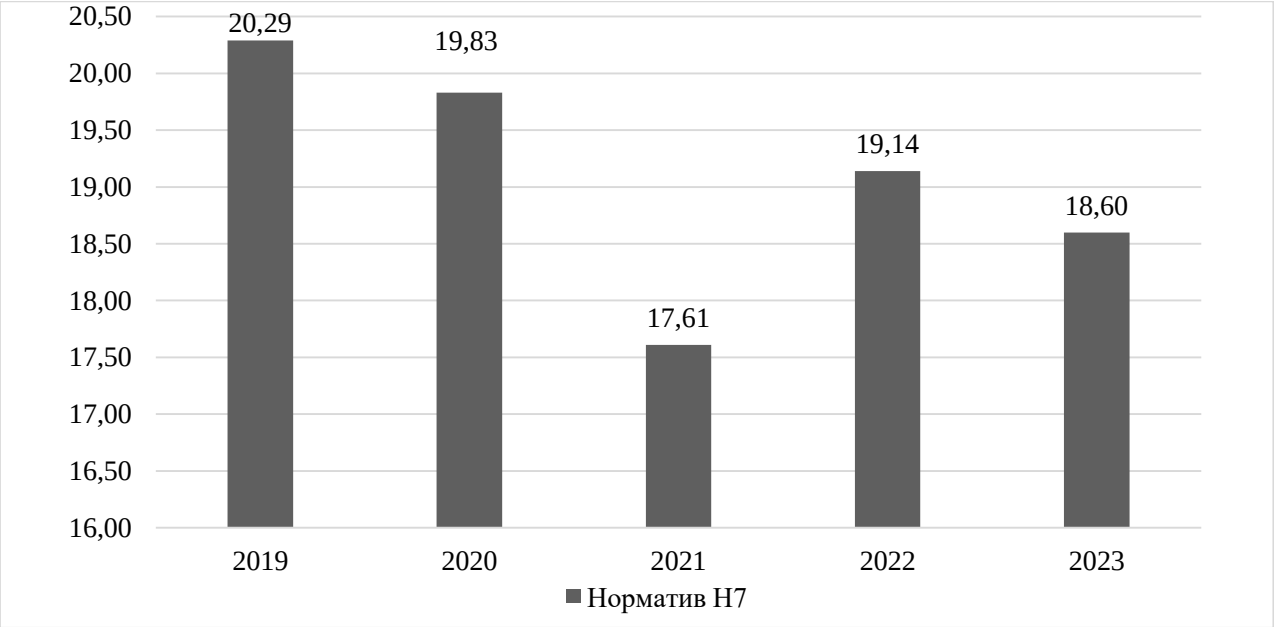

Рис. 2.3. Динаміка нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) протягом 2019-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Показники Н8 – нормативу великих кредитних ризиків, нормативне значення якого не повинно перевищувати восьмикратний розмір регулятивного капіталу комерційного банку (рис. 2.4) також мав тенденцію до зменшення.

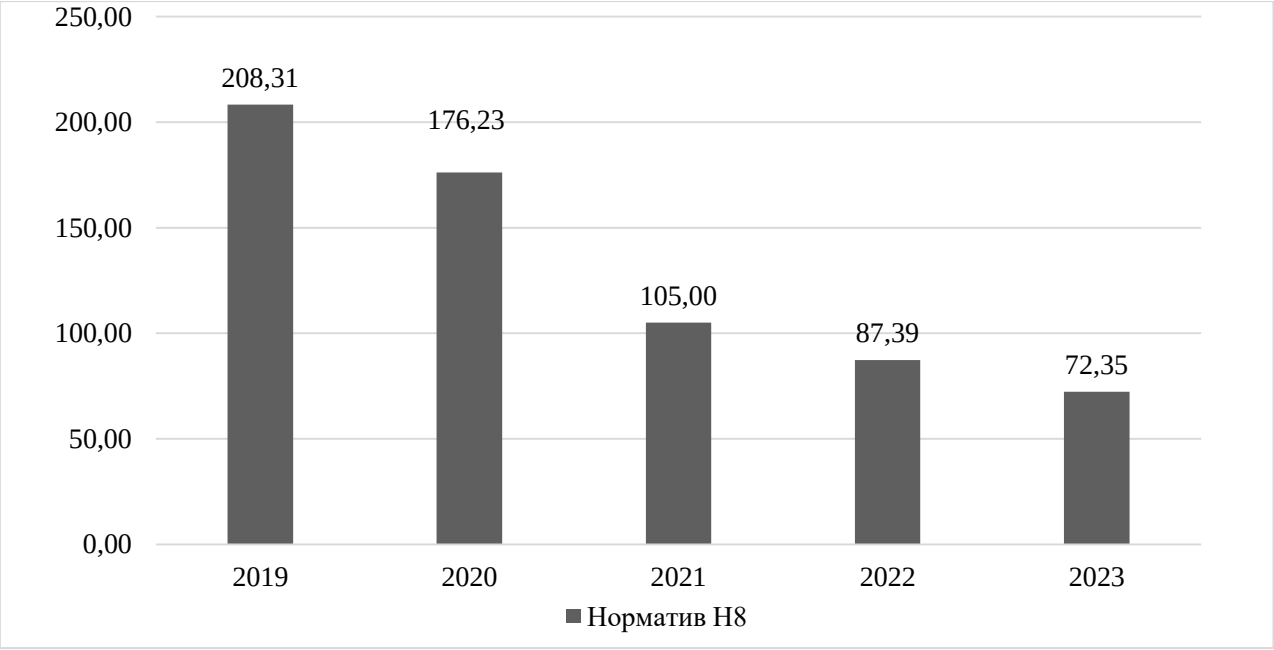

Рис. 2.4. Динаміка нормативу великих кредитних ризиків (Н8) протягом 2019-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Максимальний показник Н8 – нормативу великих кредитних ризиків було зафіксовано у 2019 році, коли він склав 208,31%, натомість у 2023 році даний показник знизився до 72,35%.

Н9 – нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, нормативне значення якого не повинно перевищувати 25% (рис. 2.5), також мав тенденцію до зменшення

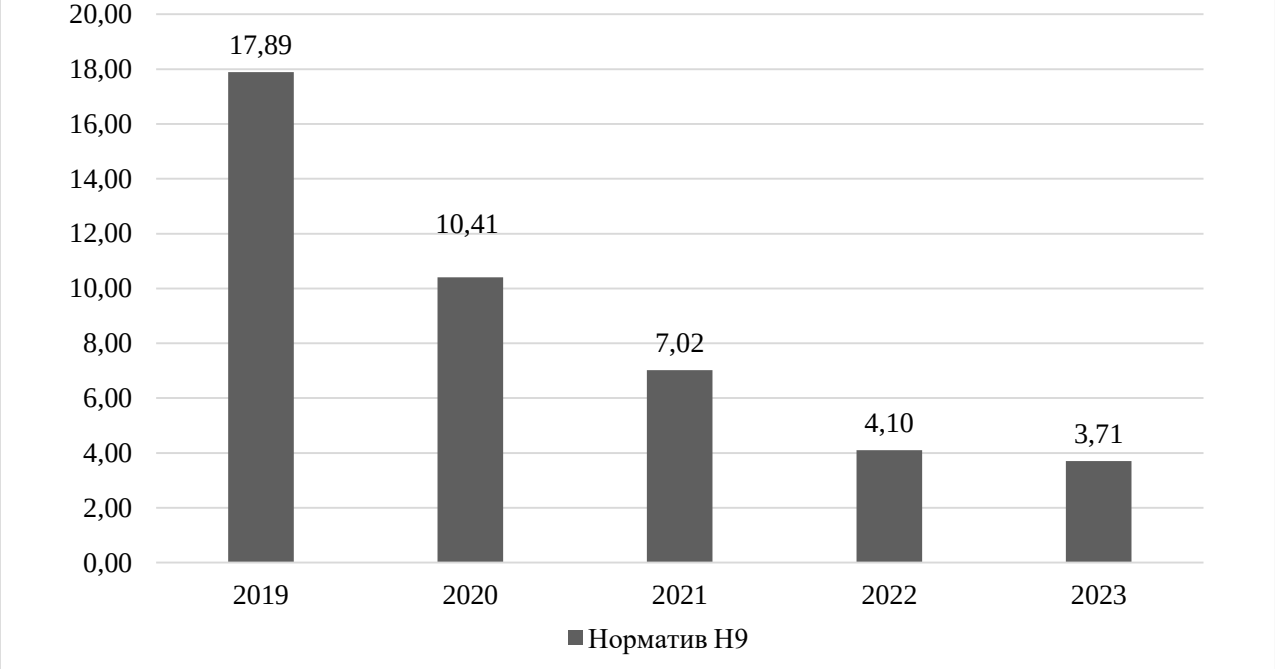

Рис. 2.5. Динаміка нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) протягом 2019-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Показник Н9 – норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, зменшився за аналізований період з 2019 по 2023 рік у 4,8 рази (з 17,89% у 2019 році до 3,71% у 2023 році). Якщо підсумовувати, то за аналізований період комерційні банки дотримувались економічних нормативів Національного банку України.

Один з найбільш важливих показників виникнення кредитного ризику у діяльності комерційних банків виступає якість кредитного портфеля комерційного банку. Кредитний ризик для кредитора виникає у разі коли кредитоспроможність клієнта, а також надане забезпечення не оцінюється

належним чином. Кредитний ризик є безпосередньо пов'язаним з діяльністю позичальника. Комерційні банки не завжди здійснюють контроль за тим, що роблять позичальники після отримання кредиту. Разом з тим, клієнти, отримавши кредит, можуть займатися діяльністю, котра підвищує ризик неплатоспроможності, або навіть намагатися приховати свій інвестиційний дохід, щоб не погашати кредитні зобов'язання перед банком. Результатом є скорочення обсягів кредитування, а також встановлення досить високих відсоткових ставок банками.

З метою оцінки ефективності кредитування, важливо визначити якість кредитного портфеля за допомогою аналізу кількості непрацюючих кредитів (NPL). Кількість непрацюючих кредитів комерційних банків виступає одним із ключових показників задля вимірювання кредитного ризику, котрий використовується для аналізу найбільш розвиненими країнами світу [47].

На протязі усього аналізованого періоду спостерігається зниження частки непрацюючих кредитів комерційних банків (рис. 2.6).

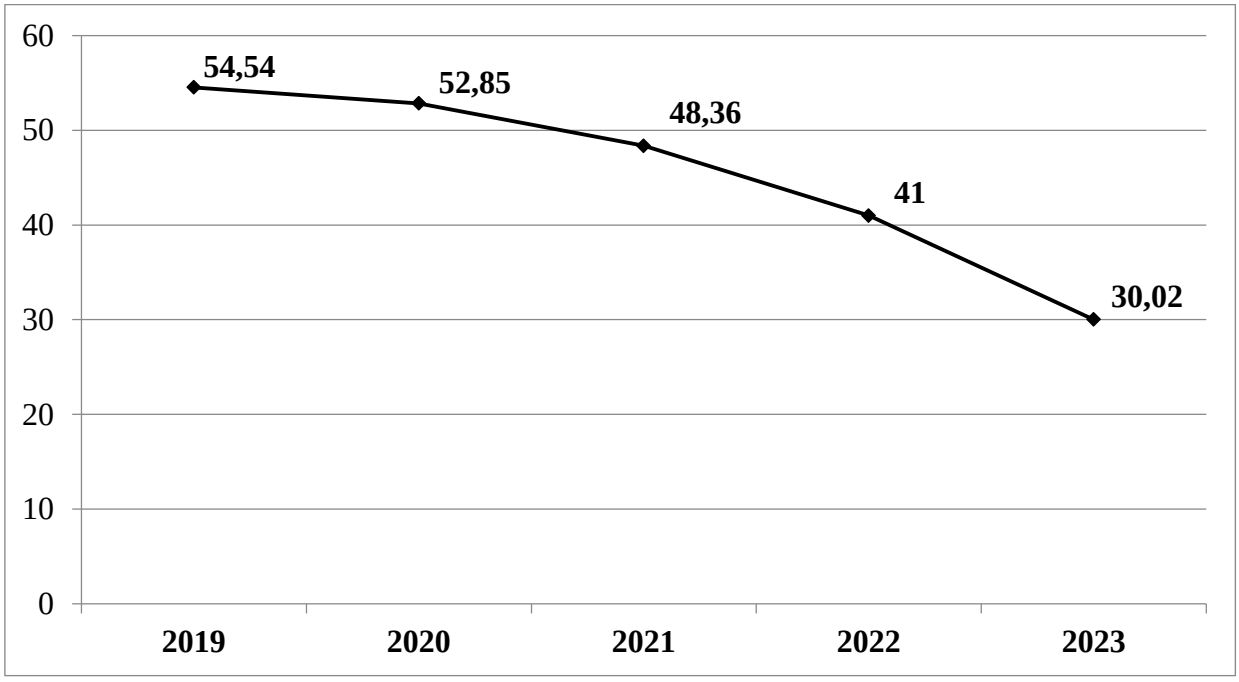

Рис. 2.6. Частка непрацюючих кредитів банківських установ, %

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Якщо порівнювати з 2019 роком частка непрацюючих кредитів у комерційних банках на кінець 2023 року, знизилася з 54,54% до 30,02% (загалом за п’ять років частка непрацюючих кредитів знизилася на 24,52%). У 2023 році, відбулося значене зниження частки непрацюючих кредитів (на 9,98% у порівнянні з 2022 роком) у зв’язку з тим, що комерційні банки списували зарезервовані непрацездатні кредити, а також збільшують обсяги кредитування. Поточний показник частки непрацюючих кредитів є найкращим результатом з початку аналізованого періоду, відколи обсяг частки непрацюючих кредитів почав визначатись за оновленою методологією.

Варто зауважити, що протягом усього періоду, що аналізувався, значна частина непрацюючих кредитів зосереджена саме у державних банках (рис. 2.7, табл. 2.3).

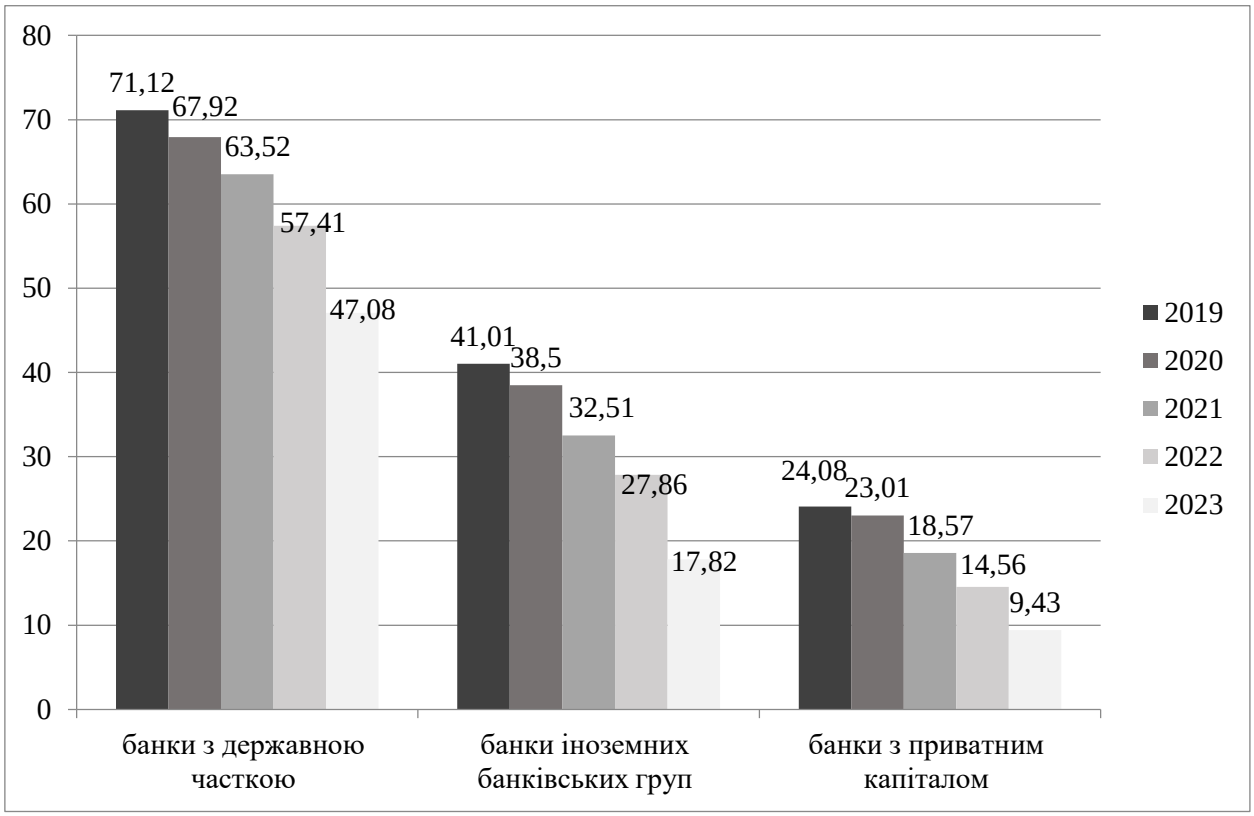

Рис. 2.7. Динаміка кількості непрацюючих кредитів вітчизняних банків, %

Джерело: побудовано автором за даними [35].

Таблиця 2.3

Кількість непрацюючих кредитів вітчизняних банківських установ, %

Вид банку	2019	2020	2021	2022	2023
банки з державною часткою	71,12	67,92	63,52	57,41	47,08
банки іноземних банківських груп	41,01	38,50	32,51	27,86	17,82
банки з приватним капіталом	24,08	23,01	18,57	14,56	9,43

Джерело: складено автором за даними [35].

Банки з приватним капіталом та банки іноземних банківських груп зменшили частку непрацюючих кредитів за аналізований період у 2,55 та 2,3 рази відповідно.

Варто зауважити, що виявленням, прогнозуванням, мінімізацією та усуванням ризиків на ринку банківських послуг займається також держава. Зокрема зміна економічних показників розвитку банківського сектору, які наводилися вище, були спричинені політикою регулятора, яка у свою чергу була реакцією на ризики, які існували у 2019-2023 роках у вітчизняній банківській системі, карта ризиків банківського сектору 2015, 2020 та 2021 років подані на рис. 2.8.

Відповідно до показників на рис. 2.8 спостерігаємо, що у 2015 році, в період розвитку внутрішньої економічної державної кризи, найбільшу загрозу становили кредитний ризик, ризи достатності капіталу, а також прибутковості та юридичний ризик (характеристика зазначених на рис. 2.4. видів ризику подана у додатку Б).

Зазначимо, що валютний ризик та ризик ліквідності, попри різку зміну валютного курсу у 2014-2016 роках, у 2015 році мали середнє значення, що позитивно. У 2019 році ситуація значно покращилась по усіх видах ризиків, зазначимо, що найменшим був ризик ліквідності, проте юридичний ризик збільшився, порівняно з 2015 роком, що свідчить про потребу втручання

регулятора, зокрема у вирішення питання недосконалого законодавчого регулювання діяльності банківського сектору.

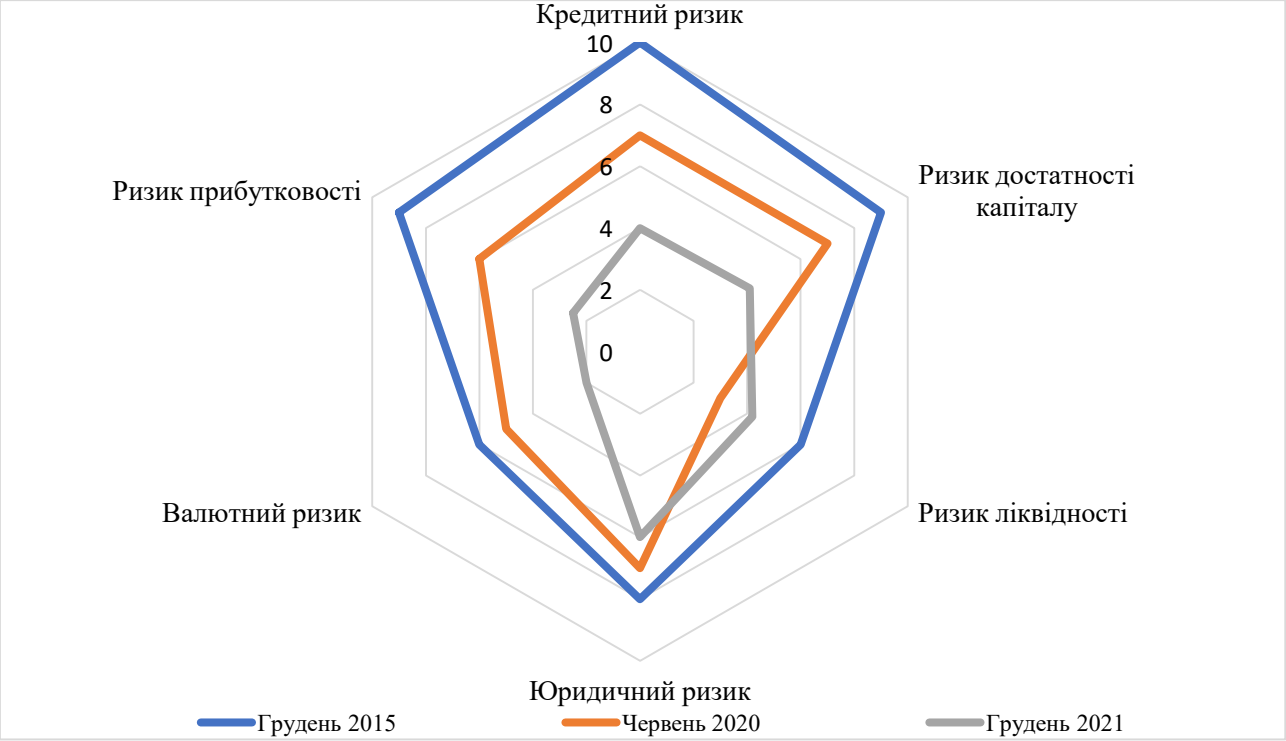

Рис. 2.8. Карта ризиків банківського сектору у 2015, 2020 та 2021 роках

Джерело: побудовано автором за даними [18; 35].

У 2020 році показники кредитного ризику, а також ризику прибутковості та достатності капіталу погіршилися, що можемо пояснити кризовими наслідками пандемії COVID-19 та карантином у першому півріччі. Доцільно зазначити, що кредитний ризик у 2020 році збільшився, адже зниження економічної активності в результаті карантинних обмежень зашкодило доходам населення та відповідно погіршило фінансовий стан вітчизняних підприємств. Зниження доходів, враховуючи сучасні тенденції до затягування кризових періодів, може мати довгостроковий характер, що відповідно ускладнить обслуговування позик, та може призвести до значного погіршення якості кредитного портфеля вітчизняних банків.

Зріс також ризик прибутковості банків, адже більші відрахування до резервів, а також сповільнення кредитування та падіння попиту на послуги банків можуть призвести до зниження прибутковості банківської системи.

Національний банк України зазначає, що ряд потужних банків зможуть і на далі створювати суттєві прибутки завдяки високій операційній ефективності. Відповідно, можемо зробити висновок, що зниження прибутковості не матиме значного впливу на довгострокову фінансову стійкість вітчизняних банків.

У 2020 році спостерігалося покращення таких показників, як юридичний ризик та ризик ліквідності. Ризик ліквідності банківського сектору знизився, адже банки увійшли в кризу із запасом ліквідності. Таким чином НБУ зміг створити відповідні умови, в яких спроможність банківських установ без затримки виконувати вимоги клієнтів зі зняття коштів дозволила швидко знизити панічні настрої на ринку банківських послуг.

У 2021 році відбулося зменшення усіх ризиків банківського сектору у порівнянні з показниками 2020 та 2015 років, окрім ризику ліквідності.

Виходячи з проведеного дослідження, можна зробити висновок, що рівень кредитного ризику комерційних банків у банківському секторі України залишається досить високим, що може негативно вплинути на стабільність всієї банківської системи, а також на функціонування економіки України загалом. Тому комерційні банки повинні проявляти більшу активність у вирішенні проблем щодо непрацюючих кредитів, разом з тим, одночасно оптимізувати кредитний ризик.

2.2. Оцінка кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» та шляхів його мінімізації

АТ «УКРСИББАНК» є одним із найбільш потужних банків з іноземним капіталом, котрі працюють на вітчизняному ринку банківських послуг. В Україні АТ «УКРСИББАНК» розпочав свою роботу у 1990 році. 60% акцій АТ «УКРСИББАНК» належать BNP Paribas – одній з найбільших у світі фінансових груп, 40% акцій належать ЄБРР [34].

АТ «УКРСИББАНК» здійснює свою діяльність у відповідності до ліцензій Національного банку України (з 1990 року), Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Міністерства фінансів України (з 2012 року). Також АТ «УКРСИББАНК» є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (свідоцтво № 86 від 02.11.2012).

АТ «УКРСИББАНК» є членом наступних об'єднань (рис. 2.9):

- Visa International Services Association
- Асоціація «Фондове Партнерство» (АФП)
- Асоціація «Українська Національна Група Членів та Користувачів СВІФТ «УкрСВІФТ»
- Асоціація українських банків
- Асоціація «Українські Фондові Торговці» (АУФТ)
- Всеукраїнська громадська організація «Асоціація платників податків України»
- Перша фондова торгівельна система
- Європейська Бізнес Асоціація
- Українська міжбанківська Асоціація членів платіжних систем «ЕМА»
- Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД)
- Фондова біржа «Перспектива»
- Українська національна іпотечна асоціація

Рис. 2.9. Об'єднання, членом яких є АТ «УКРСИББАНК»
Джерело: побудовано автором за даними [34].

АТ «УКРСИББАНК», у відповідності до чинних вимог до капіталу, що встановлені Національним банком України, повинен утримувати норматив

Н1 (мінімальний рівень регулятивного капіталу) у розмірі 200 млн гривень, а норматив Н2 (відношення регулятивного капіталу до обсягу активів банку) вищим за мінімальний допустимий показник 10% [9].

В рейтингу стійкості банків, за даними Міністерства фінансів України, рейтинг АТ «УКРСИББАНК» у 2021 році становив 4,43, 4,01 – у 2022 році і у 2023 році становив 3,85. На підставі чого, можна констатувати, що АТ «УКРСИББАНК» займає стійку позицію на вітчизняному ринку банківських послуг і входить до п’ятірки найкращих банків [40].

Перейдемо до аналізу основних показників діяльності АТ «УКРСИББАНК» за період 2021-2023 роки і почнемо з аналізу динаміки активів банку (Додаток В).

За результатами даних, наведених у додатку В, можемо зробити висновок, що у АТ «УКРСИББАНК» загальна сума активів збільшилася у 2021-2023 роках. Так, у 2022 році сума активів зросла на 35,68% у порівнянні з 2021 роком, а у 2023 році на 8,22% у порівнянні з 2022 роком. З 2021 по 2023 рік АТ «УКРСИББАНК» збільшив суму власних активів з 53,3 млн. грн до 78,3 млн. грн. Дане збільшення відбулося за рахунок заборгованості клієнтів, кредитів та грошових коштів. Не дивлячись на те, що у 2022 році спостерігалося зниження активності за кредитами у зв’язку з військовою агресією, але вже у 2023 році спостерігалися позитивні зміни, що свідчили про пожвавлення діяльності банку. Спочатку АТ «УКРСИББАНК» збільшив кількість коштів в інших банківських установах до 23,5 млн. грн у 2022 році з 10,1 млн. грн у 2021 році, а далі скоротив дану суму у 2023 році до 2,4 млн. грн. Також відбулося зниження обсягів інших фінансових активів у 2023 році до 0,24 млн. грн (у у 2021 році обсяг становив 0,29 млн. грн). За 2021-2023 роки не відбулося жодних змін у показниках інвестиційної нерухомості та інвестицій в дочірні і асоційовані компанії. Протягом усього періоду сума відстроченого податкового активу збільшилася, у 2022 році дана сума зросла на 18,06%у порівнянні з 2021 роком, у 2023 році вона збільшилася на 18,47%.

Далі проаналізуємо динаміку зобов'язань АТ «УКРСИББАНК» за 2021-2023 роки (Додаток Д).

З наведених даних, що зобов'язання АТ «УКРСИББАНК» в 2023 році зросли на 6,99% в порівнянні з 2022 роком, а у 2022 році порівняно з показниками 2020 року зростання відбулося 38,06%. Кошти клієнтів складають основну частину зобов'язань, а саме у 2021 році 44, 4 млн. грн, у 2022 році 62,2 млн. грн і у 2023 році 66,1 млн. грн. У 2021-2023 роках відбулося збільшення резервів за зобов'язаннями, так у 2021 році дана сума складала 0,31 млн. грн, у 2022 році вона зросла на 12,72%, а у 2023 році сягнула 0,44 млн. грн. Субординований борг АТ «УКРСИББАНК» зменшився з 0,25 млн. грн у 2021 році до 0 у 2022 і 2023 році.

Далі пропонуємо розглянути динаміку фінансових результатів АТ «УКРСИББАНК» за 2022-2023 роки (Додаток Е).

За даними аналізу фінансових результатів банку, можемо бачимо, що у 2023 році чистий процентний дохід порівняно з 2022 роком зріс на 11,33%. Разом з тим, порівняно з показником 2021 року (4,2 млн. грн), у 2023 році чистий процентний дохід навпаки знизився до 3,7 млн. грн. Чистий комісійний дохід знизився з 1,68 млн. грн у 2021 році на 3,85%, але у 2023 році зріс до 1,9 млн. грн. Щороку зростала сума витрат, у 2022 році витрати зросли на 8,58% у порівнянні з 2021 роком, і склали 4,5 млн. грн. У 2023 році дана тенденція збереглася і сума витрат склала вже 4,97 млн. грн. Доходи АТ «УКРСИББАНК» переважають над витратами, з чого можна зробити висновок, що банк є прибутковим.

Проаналізувавши фінансовий стан АТ «УКРСИББАНК», можна зробити висновок, що загалом фінансові показники банку за період з 2021 по 2023 рік були відносно хорошими. Поточні активи АТ «УКРСИББАНК» значно зросли у 2023 році у порівнянні з 2022 роком, що свідчить про те, що банк може виконати за різних обставин усі власні короткострокові зобов'язання. Також позитивним є зростання коефіцієнта рентабельності та

зниження заборгованості, що означають, що АТ «УКРСИББАНК» в 2023 році вийшов на новий рівень і збільшив власну прибутковість.

Одним із найбільш важливих завдань для кожного банку, на сьогодні, є створення, а також використання комплексної системи ризик-менеджменту банку.

Управління кредитним ризиком комерційного банку здійснюється за рахунок комплексу заходів, які пов’язані із:

– організацією надійного кредитного процесу;

– впровадженням культури управління ризиками;

– системою звітності;

– підтримкою кредитної адміністрації, яка достатня для виміру кредитного ризику і повного та своєчасного моніторингу;

– підтримкою необхідного контролю над кредитним ризиком банку.

З метою дослідження системи управління кредитним ризиком АТ «УКРСИББАНК» необхідним є аналіз динаміки кредитного портфеля банку та частки непрацюючих кредитів (рис. 2.10).

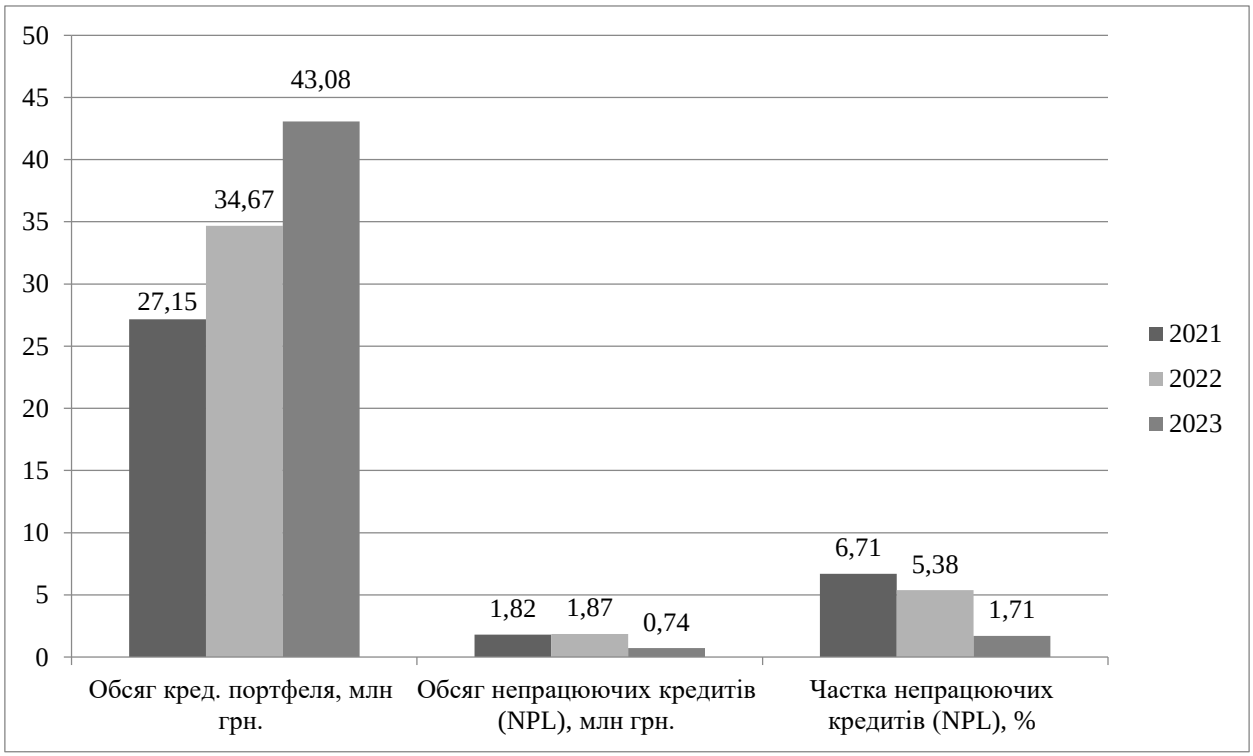

Рис. 2.10. Кредитний портфель та частка непрацюючих кредитів (NPL) АТ «УКРСИББАНК»

Джерело: побудовано автором за даними [31].

У 2021-2023 роках розмір кредитного портфеля АТ «УКРСИББАНК» збільшувався незважаючи на вплив на економіку України пандемії COVID 19, повномасштабне військове вторгнення. Обсяг кредитного портфеля у 2021 році склав 27,15 млн. грн, у 2022 році він зріс на 27,67%, тобто на 7,51 млн. грн. У 2023 році темп приросту дещо знизився, і обсяг кредитного портфеля становив 43,08 млн. грн, що на 24,26% більше ніж у 2022 році. Зростання обсягу кредитного портфелю спричинило зниження показника NPL (частка непрацюючих кредитів). У 2022 році обсяг непрацюючих кредитів зріс на 0,04 млн. грн у порівнянні з 2021 роком, але їхня частка при цьому знизилася до 5,38% у 2022 році у порівнянні з 6,71% у 2021 році. Частка непрацюючих кредитів у 2023 році знизилася до 0,74 млн. грн. з 1,87 млн. грн у 2022 році і склала 1,71%, зниження відбулося за рахунок зменшення обсягу непрацюючих кредитів у 2023 році.

Динаміка суми кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» представлена на рис. 2.11.

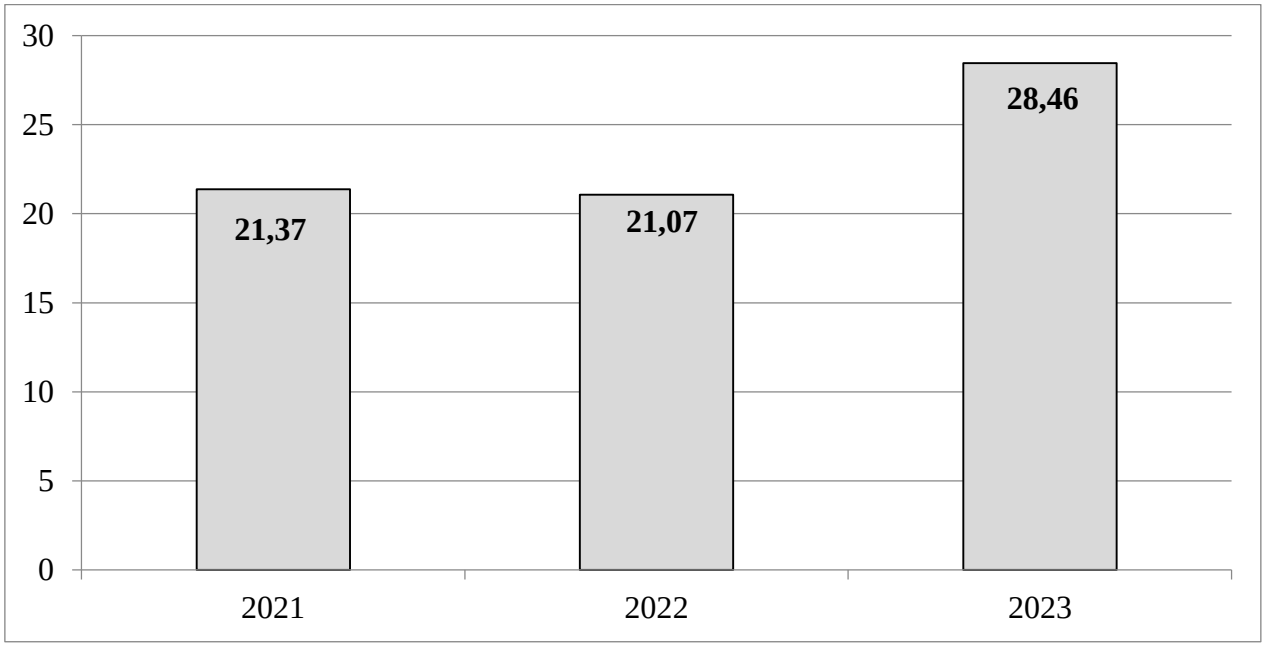
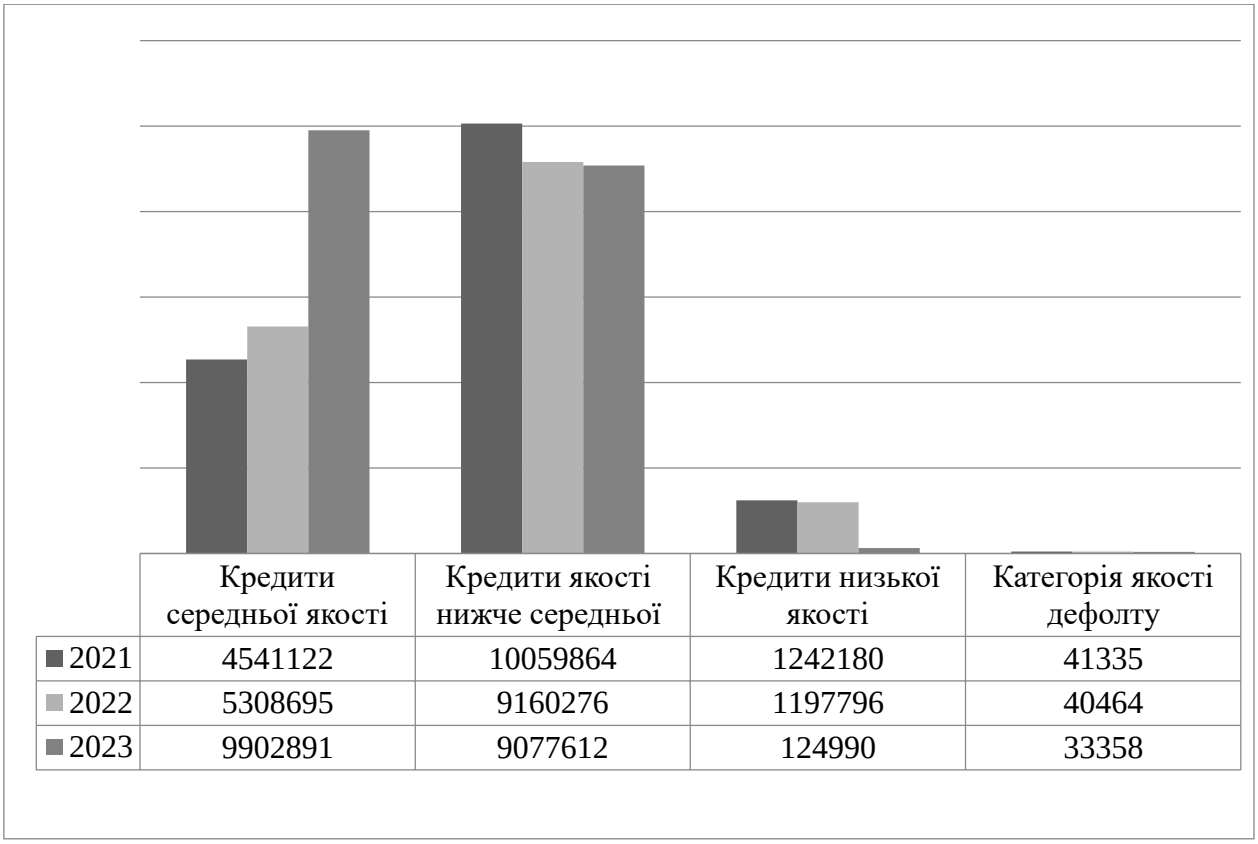

Рис. 2.11. Динаміка суми кредитного ризику за кредитами та авансами клієнтам АТ «УКРСИББАНК» у 2021-2023 роках, млн. грн

Джерело: побудовано автором за даними [31].

Максимальна сума кредитного ризику за кредитами та авансами клієнтам, станом на кінець 2022 та 2023 років, без врахування впливу будь-якого забезпечення, а також інших кредитних покращень, склала 21,07 млн. грн у 2022 році та 28,46 млн. грн у 2023 році.

За даними фінансової звітності АТ «УКРСИББАНК» побудуємо рис. 2.12, на якому наведемо розподіл кредитів та авансів клієнтам банку за категоріями.

	Кредити середньої якості	Кредити якості нижче середньої	Кредити низької якості	Категорія якості дефолту
2021	4541122	10059864	1242180	41335
2022	5308695	9160276	1197796	40464
2023	9902891	9077612	124990	33358

Рис. 2.12. Розподіл кредитів та авансів клієнтам АТ «УКРСИББАНК» за категоріями у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано автором за даними [34].

У 2021-2023 роках кількість кредитів якості дефолту та низької якості, які видано клієнтам суттєво не відрізняється. Разом з тим у 2023 році була видано найбільша кількість кредитів категорії середньої якості, що засвідчує про покращення процесу видачі кредитів клієнтам у АТ «УКРСИББАНК».

Розглянемо показники дотримання нормативів кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» у 2021-2023 роках.

Дотримання АТ «УКРСИББАНК» нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) протягом 2021-2023 років представлено на рис. 2.13.

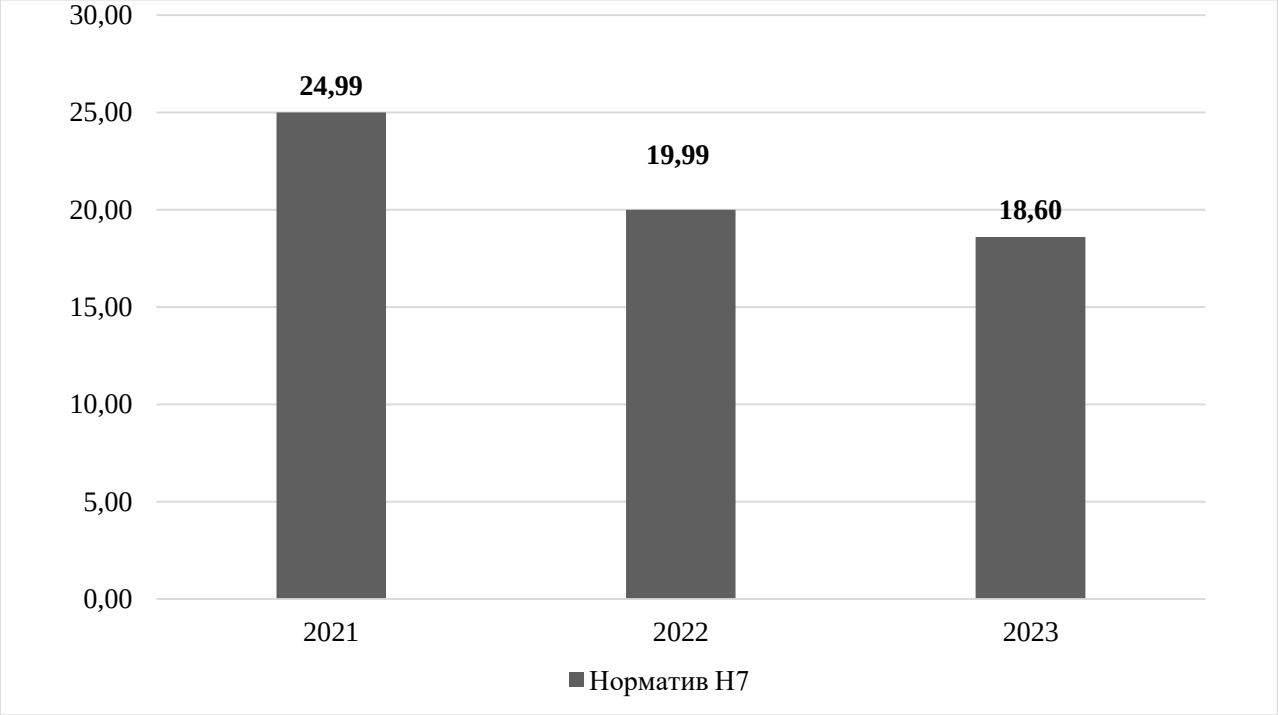

Рис. 2.13. Дотримання АТ «УКРСИББАНК» нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) протягом 2021-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [31].

Як бачимо, виконання даного нормативу майже сягнуло критичного значення у 2021 році з результатом 24,99% (при нормі до 25%), у 2022 році даний норматив становив 19,99% і у 2023 році відбулося його зниження на 1,39% у порівнянні з 2022 роком і він склав 18,6%.

Дотримання АТ «УКРСИББАНК» нормативу великих кредитних ризиків (Н8) протягом 2021-2023 років представлено на рис. 2.14.

Як бачимо, даний норматив збільшився з 108,57% у 2021 році до 233,45% у 2022 році, а у 2023 році він знизився до 214,64%. Можна зробити висновок, що даний норматив АТ «УКРСИББАНК» було дотримано, адже він не перевищував восьмикратний розмір регулятивного капіталу банку.

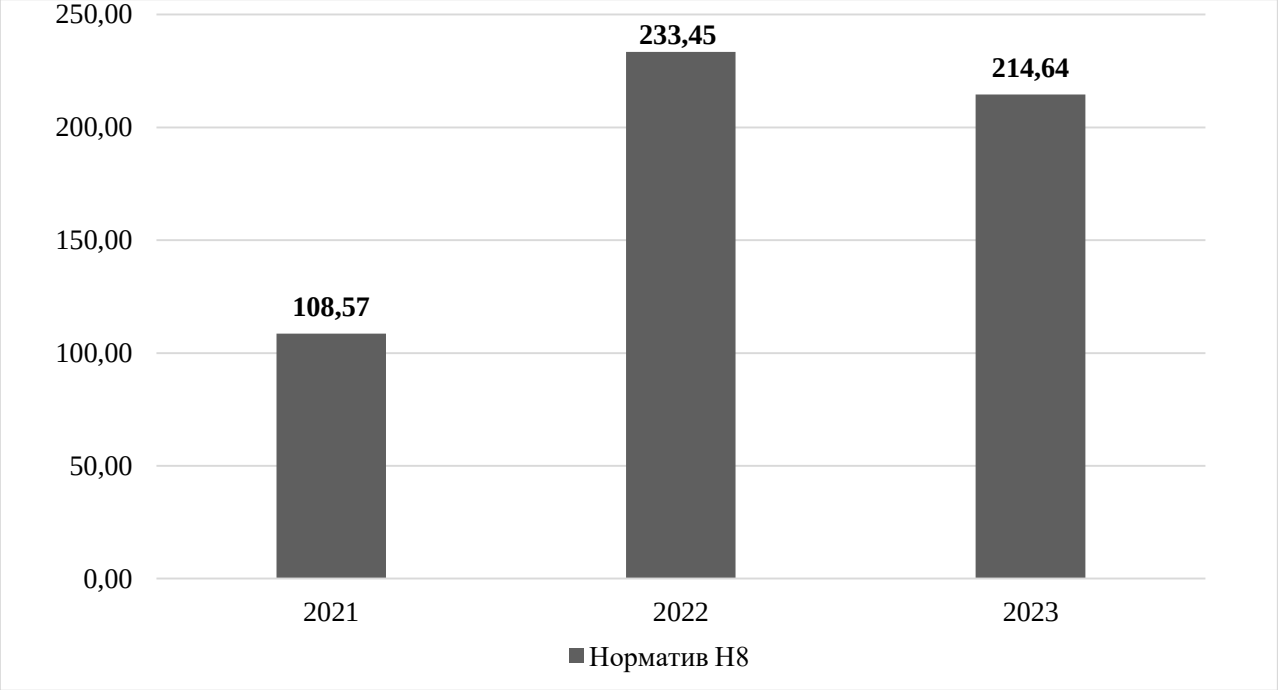

Рис. 2.14. Дотримання АТ «УКРСИББАНК» нормативу великих кредитних ризиків (Н8) протягом 2021-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [31].

Дотримання АТ «УКРСИББАНК» нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) протягом 2021-2023 років представлено на рис. 2.15.

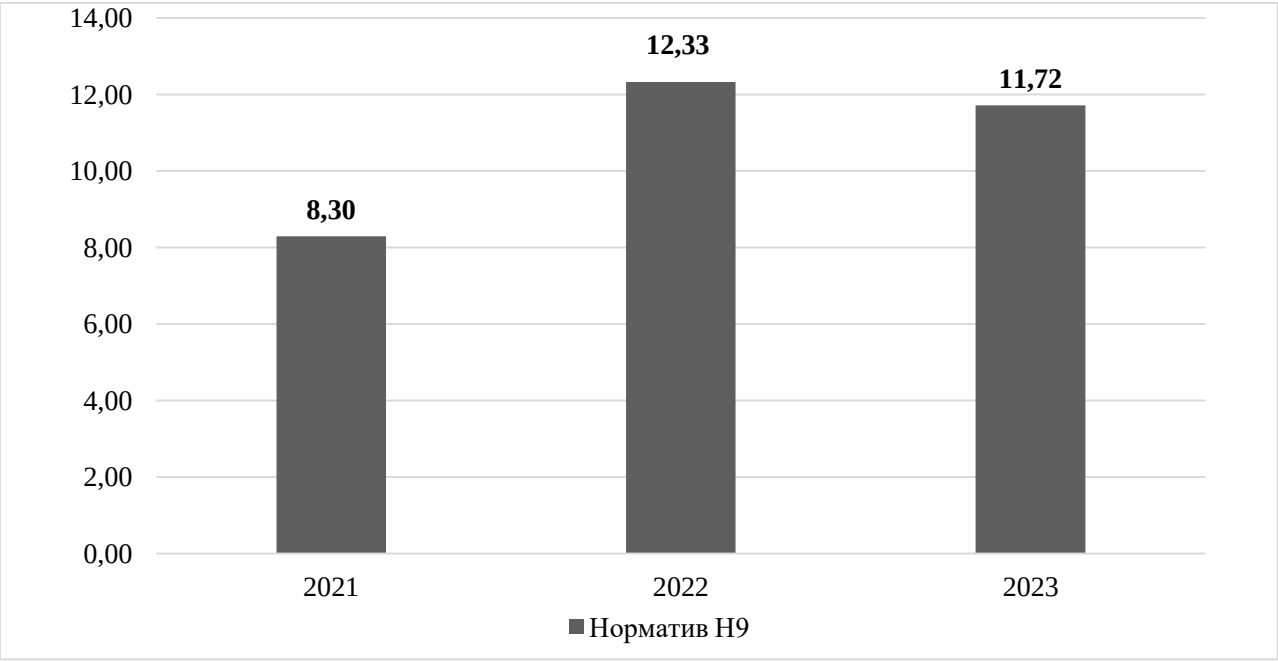

Рис. 2.15. Дотримання АТ «УКРСИББАНК» нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) протягом 2021-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [31].

Протягом аналізованого періоду в АТ «УКРСИББАНК» спостерігається тенденція щодо зростання значення виконання даного нормативу з 8,3% у 2021 році до 11,72% у 2023 році.

Загалом, варто зауважити, що протягом аналізованого періоду, АТ «УКРСИББАНК» дотримувався нормативів кредитного ризику, визначених НБУ.

В АТ «УКРСИББАНК» створена та забезпечена діяльність системи внутрішньої оцінки кредитного ризику банку.

Внутрішня оцінка кредитного ризику в АТ «УКРСИББАНК» для клієнтів здійснюється на базі сегментації, а саме:

– споживче кредитування;

– середній та малий бізнес;

– корпоративний бізнес.

Управління кредитним ризиком АТ «УКРСИББАНК» здійснюється усіма підрозділами, котрі приймають участь в кредитному процесі. Кінцевим органом прийняття кредитного ризику в АТ «УКРСИББАНК» виступає Кредитний комітет банку.

З метою ефективного управління ризиками АТ «УКРСИББАНК» встановлює ліміти по окремих видах ризику в межах прийнятого ризик-апетиту, а також здійснює регулярний моніторинг відповідності поточної діяльності банку до затверджених лімітів.

АТ «УКРСИББАНК» встановлює ліміти концентрації кредитного ризику з врахуванням вимог вітчизняного законодавства, загальних засад Групи, а також відповідних вимог Національного банку України стосовно:

– бізнес-ліній та продуктів;

–групи пов’язаних контрагентів чи одного контрагента / боржника;

– класів контрагентів / боржників, котрі визначені вимогами Положення №351 Національного банку України;

– видів забезпечення виконання контрагентами та боржниками власних зобов’язань;

– видів галузевої концентрації (економічної діяльності), а також географічних регіонів;

– залишкового терміну погашення боргу;

– видів валют.

З метою належного управління кредитним ризиком АТ «УКРСИББАНК» розроблено політику списань, котра здійснює регулювання загальних принципів та вимог щодо своєчасного списання кредитної заборгованості.

Політика АТ «УКРСИББАНК» включає три види списання кредитної заборгованості, а також відповідні критерії списання:

– списання боргу з обліку;

– прощення (часткове списання) боргу;

– анулювання (прощення) боргу.

З метою мінімізації кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» здійснює класифікацію кредитних ризиків банку щоб визначити рейтинги згідно з рівнем ризику настання дефолту.

Концептуальною основою класифікації кредитних ризиків АТ «УКРСИББАНК» є участь у дванадцяти рейтингах.

АТ «УКРСИББАНК» використовує рейтинги, які присвоєні міжнародними рейтинговими агентствами контрагенту (тобто S&P, Moody’s, Fitch), найнижчий серед яких приймається задля міжбанківського розкриття інформації. У тому випадку, коли банк-контрагент перебуває у державній власності, міжнародний рейтинг здійснює коригування до рейтингу країни, у котрій зареєстрований такий банк, який присвоюється міжнародним рейтинговим агентством. У разу відсутності міжнародного рейтингу для державних органів, а також для міжбанківських клієнтів, до уваги береться рейтинг країни, який присвоюється міжнародним рейтинговим агентством. Для усіх інших клієнтів, без будь-якого коригування на рейтинг країни, використовується рейтинг Групи BNP Paribas.

Отже, загалом, фінансові показники АТ «УКРСИББАНК» у період з 2021 по 2023 рік можна оцінювати як позитивні. Поточні активи АТ «УКРСИББАНК» значно зросли у 2023 році у порівнянні з 2022 роком, що свідчить про те, що банк може виконати, за різних обставин, усі власні короткострокові зобов'язання. Також позитивним є зростання коефіцієнта рентабельності та зниження заборгованості, що означають, що АТ «УКРСИББАНК» в 2023 році вийшов на новий рівень і збільшив власну прибутковість.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

3.1. Світовий досвід управління кредитними ризиками комерційних банків та можливості його використання в Україні

Оцінка досвіду функціонування комерційних банків зарубіжних країн засвідчує, що для аналізу кредитного ризику вони використовують спеціальні методики кредитного рейтингу, котрі представляють собою сукупність певних параметрів для проведення оцінки кредитоспроможності позичальника. Притаманною їм є порівнянність і комплексність всіх чинників кредитного ризику. Так, для прикладу, англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу за кредитом із використанням двох методик – «CAMPARI» і «PARSEL».

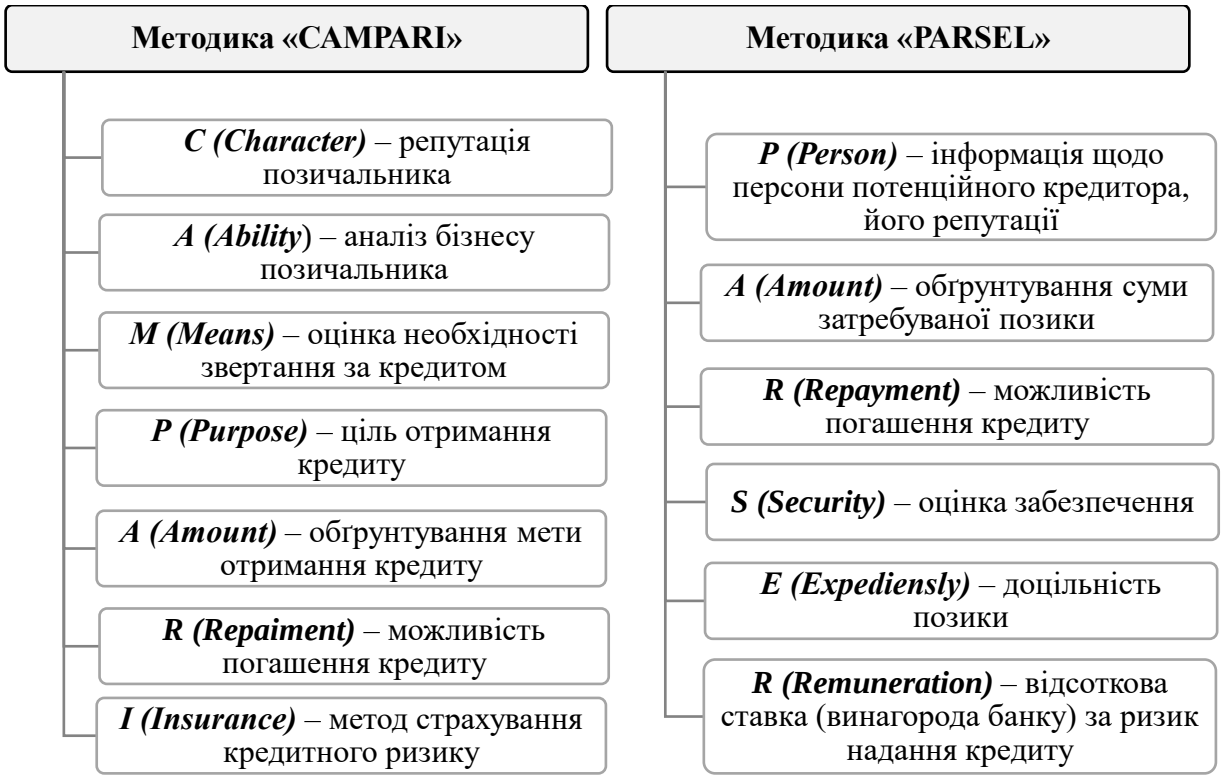

Рис. 3.1. Складові методик «CAMPARI» і «PARSEL», які використовують англійські клірингові банки для здійснення оцінки потенційного ризику неплатежу за кредитом

Джерело: побудовано автором за даними [12].

Американські банки у своїй практиці використовують «правило п'яти С» (рис. 3.2):

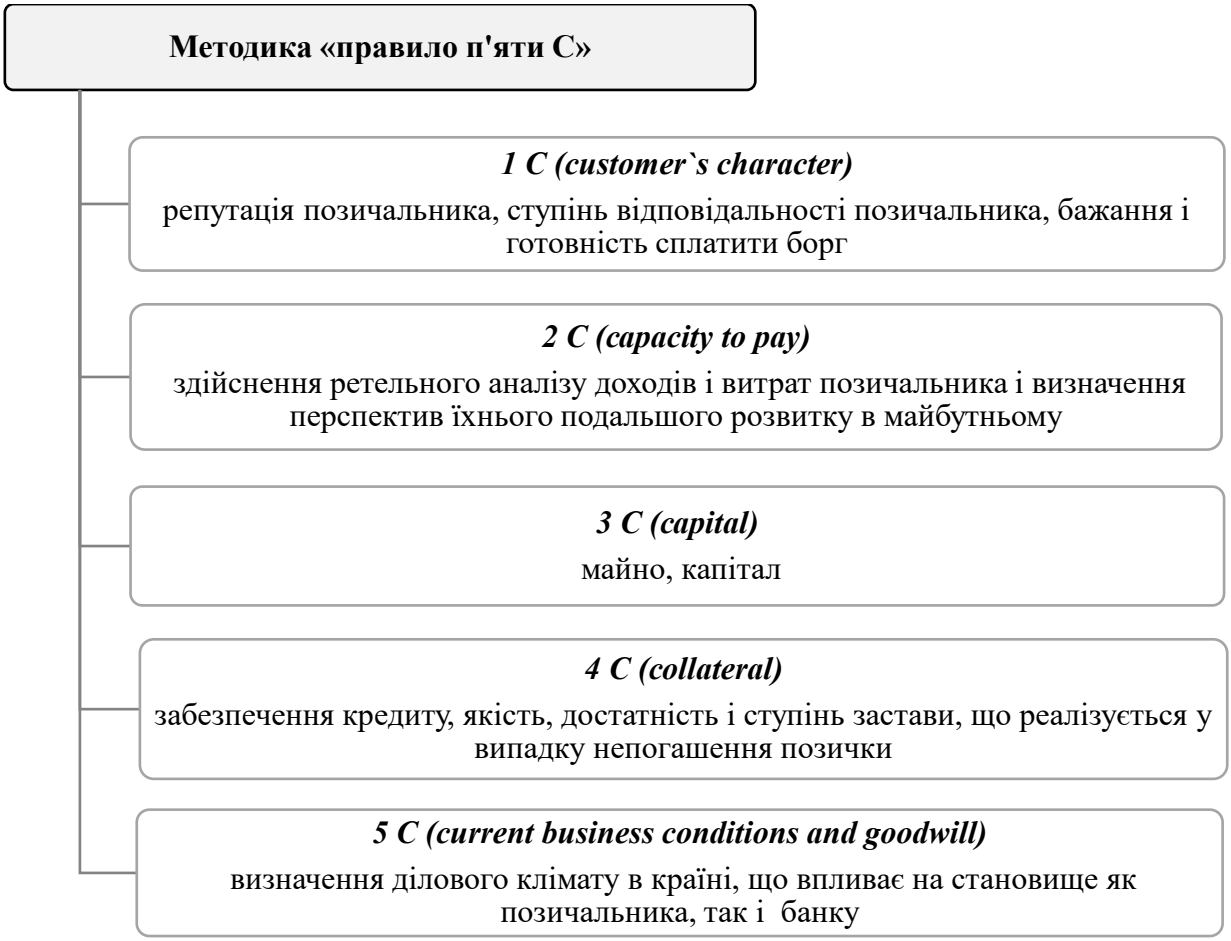

Рис. 3.2. Складові методики «правило п'яти С», які використовують американські банки для здійснення оцінки потенційного ризику неплатежу за кредитом

Джерело: побудовано автором за даними [44].

1 C (customer`s character) – репутація позичальника, ступінь відповідальності позичальника, бажання і готовність сплатити борг;

2 C (capacity to pay) – здійснення ретельного аналізу доходів і витрат позичальника і визначення перспектив їхнього подальшого розвитку в майбутньому;

3 C (capital) – майно, капітал;

4 C (collateral) – забезпечення кредиту, якість, достатність і ступінь застави, що реалізується у випадку непогашення позички;

5 C (current business conditions and goodwill) – визначення ділового клімату в країні, що впливає на становище як позичальника, так і банку.

Вищезазначені критерії «С» іноді також доповнюють шостим критерієм – 6 C (control), що передбачає здійснення моніторингу законодавчих основ діяльності позичальника, а також його відповідність стандартам банку.

За допомогою використання наведених методик, зарубіжні комерційні банки здійснюють мінімізацію кредитного ризику, що надає їм можливість чітко організовувати кредитний процес та формувати кредитний портфель, який матиме найбільш високу якість.

Американські комерційні банки здійснюють досконалий аналіз зовнішніх чинників, котрі сформувалися під впливом несприятливих економічних умов у країні та які не залежать від діяльності самих банків, а саме: неадекватний первісний капітал установи, недосконалий менеджмент, високий рівень коефіцієнта поточних витрат і фінансового коефіцієнта, конкуренція, економічний спад, високі темпи росту реалізованої продукції тощо.

З даної позиції цікавим є вивчення зарубіжного досвіду банківської системи в частині використання послуг незалежних рейтингових агентств з метою оцінки кредитного ризику. Зазвичай, рейтингові агентства, у своєму розпорядженні мають доволі значний обсяг інформації задля незалежного оцінювання усіх можливих варіантів ситуацій, у рейтингових агентств відсутня будь-яка мотивація щодо того чи іншого банку, окрім здійснення достовірної оцінки кредитного ризику комерційного банку.

У зарубіжних країнах є поширеними наступні методи управління кредитним ризиком банку: сек’юритизація, скоринг, продаж кредитів, створення кредитних бюро та страхування кредитів.

Міжнародними стандартами фінансової звітності визначено, що «сек'юритизація – це процес трансформації фінансових активів у цінні папери» [25].

У світовій практиці виділяють три види сек'юритизації (рис. 3.3):

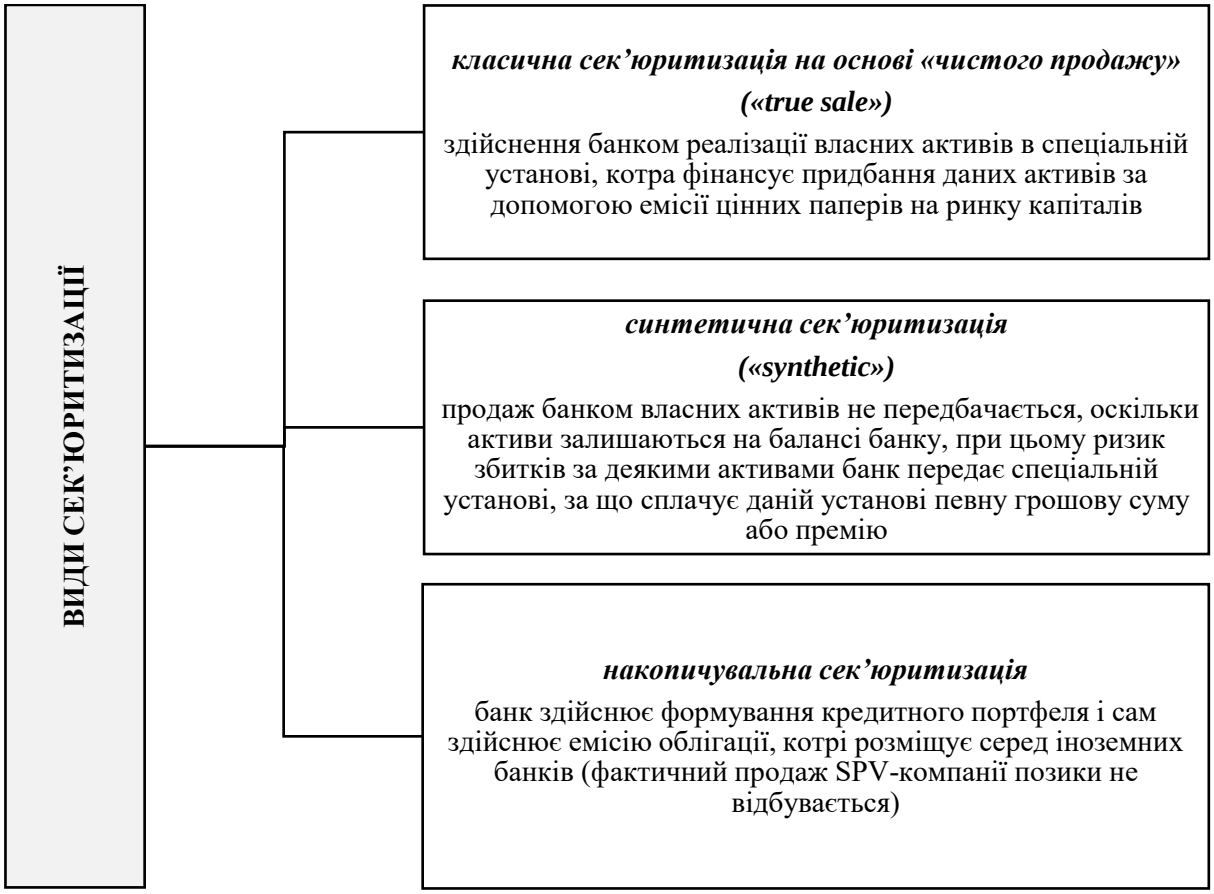

Рис. 3.3. Види сек'юритизації, які виділяють у світовій практиці
Джерело: побудовано автором за даними [22].

- класична сек'юритизація на основі «чистого продажу» («true sale») – здійснення банком реалізації власних активів в спеціальній установі, котра фінансує придбання даних активів за допомогою емісії цінних паперів на ринку капіталів;

- синтетична сек'юритизація («synthetic») – продаж банком власних активів не передбачається, оскільки активи залишаються на балансі банку, при цьому ризик збитків за деякими активами банк передає спеціальній установі, за що сплачує даній установі певну грошову суму або премію;

- накопичувальна сек'юритизація - банк здійснює формування кредитного портфеля і сам здійснює емісію облігації, котрі розміщує серед

іноземних банків (фактичний продаж SPV-компанії позики не відбувається) [49, с. 105].

Як один із методів оцінки кредитного ризику банків у Західній Європі і Сполучених Штатах використовують скоринг. Кредитний скоринг є «технологією, що використовується кредитно-фінансовими установами для визначення та оцінки платоспроможності клієнтів» [42]. Даний метод надає можливість визначити ризики, що є пов'язаними з кредитуванням на основі окремих характеристик потенційних постачальників, а також діючих клієнтів за допомогою підрахунку балів. Більш детально метод кредитного скорину розглянемо у наступному підрозділі.

Досить поширеною практикою в країнах з розвиненою ринковою економікою є використання такого методу управління кредитним ризиком банку як продаж кредитів. Комерційні банки, за результатами проведеного ними аналізу кредитного портфеля, можуть ухвалити рішення про продаж іншим інвесторам певної частини наданих кредитів. Унаслідок цього комерційний банк має змогу частково або повністю повернути кошти, котрі було спрямовано у кредитні вкладення.

Ефект від здійснення даних операцій може бути досить багатозначним, а саме:

- по-перше, відбувається уповільнення зростання банківських активів, що, в свою чергу сприяє досягненню керівництвом комерційного банку оптимального балансу між ризиком, що пов'язаний із кредитуванням та зростанням банківського капіталу;

- по-друге, з'являються ресурси на фінансування більш прибуткових активів замість активів з більш низькою прибутковістю;

- по-третє, відбувається зменшення статей балансу комерційного банку, що характеризують негативні явища в його діяльності.

Використання різних технік продажу кредитів, надає можливість банку-продавцю зберегти за собою права щодо обслуговування боргу.

Процедура викупу в банків проблемних кредитів може здійснюватися або безпосередньо центральним банком (так відбувається у Польщі, Угорщині, Чилі), або Аґенцією з реструктуризації (так відбувається у США, Південній Кореї, Мексиці, Чехії).

Зазвичай, продаж кредитів відбувається за більш нижчою ціною, аніж їхня номінальна вартість. Для прикладу, на одному з найбільших ринків, що спеціалізується на перепродажі кредитів країн «третього світу», продаж кредитних боргів позичальників таких країн, як Бразилія, Філіппіни, Перу, Аргентина, Мексика та інші, зазвичай здійснюється у співвідношенні до їхньої номінальної вартості 5 центів за 1 долар США. Більшу частину даних кредитів купують корпорації та банки, котрі вже мають певний досвід роботи в таких країнах-боржниках, одразу купуючи такі кредити пакетами в мільйони доларів США. При цьому, варто зазначити, що за умови покращення економічного стану у такій країні-боржнику, покупці кредитів можуть отримати значні прибутки, а за умови погіршення економічного стану у країні-боржнику – збитки за даними кредитами будуть значно меншими, аніж при їхньому безпосередньому наданні [8].

Ще одним досить дієвим методом управління кредитним ризиком банку є створення кредитного бюро.

У світовій практиці існують два типи кредитних бюро: державні кредитні бюро і приватні кредитні бюро. На сьогодні, в більшості країн ринок кредитних бюро є олігополізованим (Японія, Велика Британія, США) або монополізованим (Франція, Ірландія, Фінляндія, Китай).

Для прикладу, в Сполучених Штатах Америки діють три великих кредитних бюро, котрі взаємодіють один з одним і при цьому спеціалізуються на роздрібному секторі: Experian створене у 1996 році, TransUnion створене у 1969 році та Equifax створене у 1899 році.

В Сполучених Штатах Америки діє ще одне кредитне бюро, котре здебільшого орієнтоване на корпоративних клієнтів – Dun&Bradstreet, котре було створено у 1841 році.

Приватні і державні кредитні бюро діють в таких країнах Європи як Німеччина, Бельгія, Португалія, Іспанія та Італія. Обсяг інформації, яким володіють дані бюро є неоднаковими, при цьому терміни зберігання інформації також є різним. Так, наприклад, у Бельгії і Швеції інформація зберігається до 10 років, натомість у Данії – всього до 5 років. Вся інформація після погашення видаляється. Натомість, в Нідерландах у випадках непогашення кредитної заборгованості інформація зберігатиметься завжди, і видаляється інформація лише через 5 років після погашення кредитної заборгованості.

Лише приватні кредитні бюро існують у Китаї. Вони знаходяться під егідою держави, разом з тим державних кредитних бюро взагалі не існує. Водночас обсяг інформації, котра надається кредитному бюро є дуже широким, що є пов’язаним з історичними особливостями держави.

В Сінгапурі, на відміну від інших країн, інформацією кредитних бюро можуть користуватися не лише банки, а й інші установи. Для прикладу, щоб взяти житло в оренду, необхідним є наявність позитивної кредитної історії, адже орендодавець може вільно звернутися до кредитного бюро і отримати необхідну інформацію про орендаря. У разі, якщо інформація буде негативна, то плата за оренду може бути завищена, або навіть взагалі може бути відмова клієнту від орендодавця [45].

У багатьох країнах, поряд із кредитними бюро, діє Public credit registers (PCR) – інститут державної реєстрації кредитів. Від кредитних бюро даний інститут відрізняється тим, що подання в інститут інформації є обов'язковим і встановлюється законодавчими актами (за винятком ШріЛанки та Фінляндії, де участь є добровільна) [1].

Ще одним досить дієвим методом управління кредитним ризиком банку є страхування кредитних ризиків. Страхування кредитних ризиків виступає предметом діяльності спеціалізованих страховиків. Перш ніж прийняти кредитний ризик банку необхідним є володіння інформацією про фінансовий стан потенційного клієнта. Зазвичай комерційні банки

здійснюють формування відповідної бази даних. Страховики, котрі займаються страхуванням кредитів, досить широко практикують обмін такою інформацією.

Окрім того, існують спеціалізовані установи, котрі, за відповідну плату, надають необхідну інформацію, і навіть інформацію конфіденційного характеру. Для прикладу, фірма «Дан енд Бредстріт», яка є загальновідомою в світовій практиці, займається збиром інформації про близько 3 мільйонів фірм Канади і США і надає таку інформацію за підпискою. Що стосується оцінки кредитоспроможності кожної фірми та короткої інформації, то дана інформація друкується у регіональних та загальнонаціональних довідниках [23, с. 264].

Виділяють наступні види страхового захисту під час здійснення кредитування (рис. 3.4):

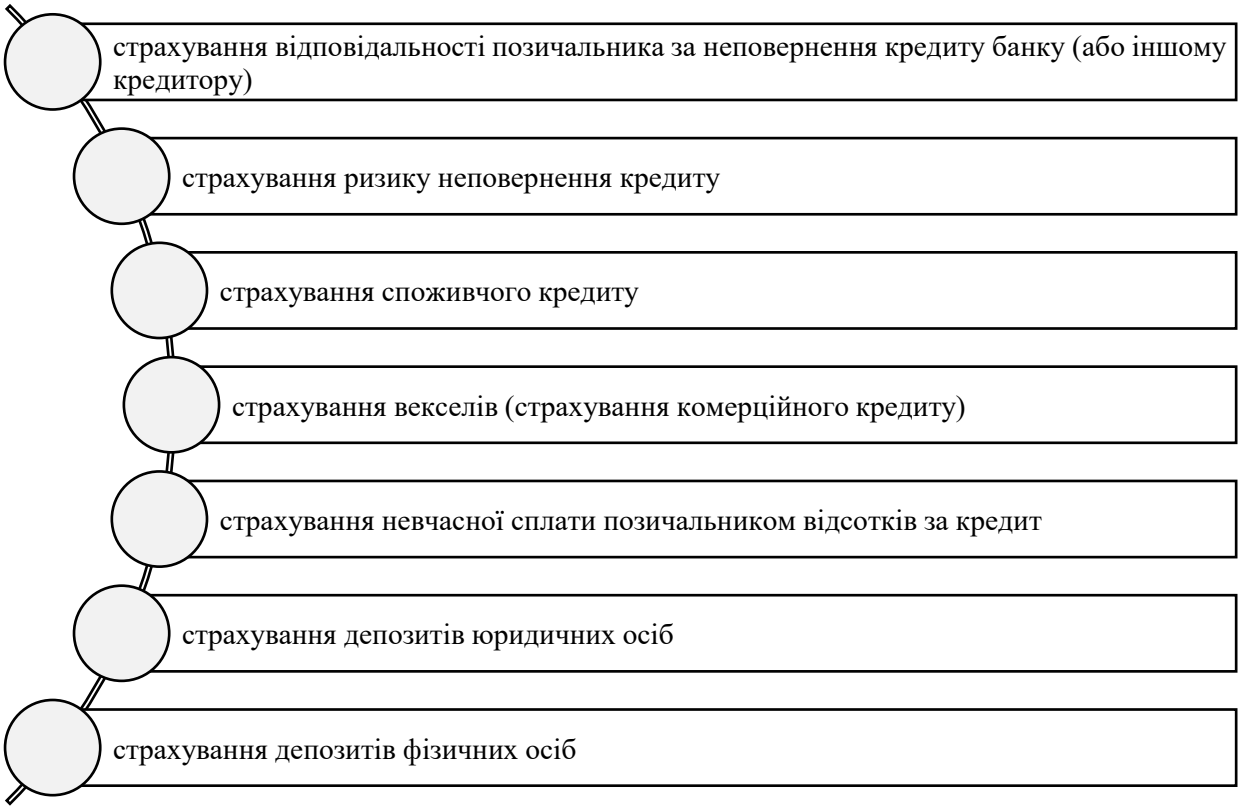

Рис. 3.4. Види страхування кредитів, які виділяють у світовій практиці

Джерело: побудовано автором за даними [5].

- страхування відповідальності позичальника за неповернення кредиту банку (або іншому кредитору);

- страхування ризику неповернення кредиту;

- страхування споживчого кредиту;

- страхування векселів (страхування комерційного кредиту);

- страхування невчасної сплати позичальником відсотків за кредит;

- страхування депозитів юридичних осіб;

- страхування депозитів фізичних осіб.

Дослідження світової практики страхування кредитів доводить, що у світі сформовано єдині підходи до умов страхування кредитних ризиків. Так, для прикладу, у Польщі Законом «Про страхову діяльність», страхування кредитних ризиків виокремлено у самостійну сферу та визначено розділом нежиттєвих видів страхування. У Німеччині класифікація страхування відносить страхування кредитних ризиків до страхування відповідальності як підгалузі. В Україні, відповідно до Закону «Про страхування» [39], страхування кредитів проводиться у добровільній форму і відноситься до галузі майнового страхування.

Страхування кредитних ризиків розглядається як комплекс страхових послуг, котрі забезпечують захист майнових інтересів кредиторів, що пов’язані з ймовірністю настання ризику неповернення кредиту унаслідок неплатоспроможності позичальника [6, с. 332].

Метод страхування кредитних ризиків є одним з найбільш дієвих та найбільш ефективних методів мінімізації кредитних ризиків банків у розвинених зарубіжних країнах, та разом з тим, він набуває все більшої популярності і в Україні, адже саме страхування кредитних ризиків є каталізатором підвищення конкурентоспроможності і фінансової стабільності фінансово-кредитних установ.

Отже, дослідження світового досвіду мінімізації кредитних ризиків комерційних банків, показало що з метою оцінки кредитного ризику зарубіжні банки використовують спеціальні методики кредитного рейтингу

банку. В Англії клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу за кредитом за допомогою двох методик – «CAMPARI» і «PARSEL». Американські банки у своїй практиці використовують «правило п’яти С». Найбільш поширеними, у зарубіжних країнах, є наступні методи управління кредитним ризиком банку: сек’юритизація, скоринг, продаж кредитів, створення кредитних бюро та страхування кредитів. На основі здійсненого аналізу світового досвіду мінімізації кредитних ризиків комерційних банків розглянемо можливість використання скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальника як способу мінімізації кредитного ризику вітчизняних комерційних банків.

3.2. Використання скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальника як способу мінімізації кредитного ризику комерційного банку

Стрімке впровадження різноманітних інновацій та інформаційно-телекомунікаційних технологій у світі сприяло появі нової системи економічних відносин – цифровій економіці. Сучасні тенденції розвитку суспільства викликають потребу у отриманні лише найнеобхіднішої інформації за декілька секунд, не перевантажуючись при цьому супутньою інформацією, у зв’язку з чим особливої актуальності набуває принцип доступу до інформації всього лише «одним натисканням пальця». У вітчизняному банківському секторі економіки доволі значна роль приділяється впровадженню ефективної системи ризик-менеджменту, а також вдосконаленню методів оцінки операційного (в аспекті шахрайства) та кредитного ризиків [13].

Сьогодні, у структурі кредитного ризик-менеджменту вітчизняних комерційних банків, вкрай важко переоцінити роль скорингових технологій, саме тому використання даного виду технологій на різних етапах відносин між кредитором та позичальником є актуальним та перспективним.

Є справедливою думка, щодо того, що будь-яка модель буде ефективною тільки тоді, коли вона базуватиметься на значній кількості спостережень, котрі дадуть змогу правильно виявити зв’язки між усіма параметрами.

Дослідження таких зв’язків в Україні відбувається тільки на основі власних кредитних історій, а тому комерційні банки мають досить високий ризик отримати недостовірні результати.

За даних умов виникає нагальна потреба у створенні єдиної інформаційної бази кредитних історій, котра надасть змогу пришвидшити прийняття рішень щодо надання кредитів, а також суттєво мінімізувати кредитні ризики.

Застосування скорингових технологій в Україні також гальмується унаслідок економічних умов функціонування нашої країни (специфіка ведення бізнесу, значний відсоток тіньової економіки тощо).

Саме тому вітчизняним комерційним банкам досить складно використовувати зарубіжний досвід у використанні скорингових технологій. Для прикладу, якщо проаналізувати такий параметр скорингу як збільшення віку позичальника, то у Франції, Німеччині, Великій Британії та США він підвищує його рейтинг, натомість в Україні – навпаки.

Своєрідна невідповідність також проявляється у такому показнику як дохід позичальника – заявлений дохід в основному відображає реальний дохід озичальника у розвинутих країнах, разом з тим, в Україні є поширеною практика «сірої» бухгалтерії та зарплати в «конвертах». Ще одним прикладом є такий показник, як часта зміна роботи: в Америці часта зміна роботи уважається позитивним чинником, оскільки є свідченням того, що працівник є затребуваним на ринку праці, натомість в Україні часта зміна роботи вважається негативним явищем, оскільки може означати, навпаки, некомунікабельність або непрофесійність працівника, що, у свою чергу може призвести до неплатоспроможності такого позичальника, а також до імовірності виникнення проблемної заборгованості у банку [3].

В Україні ще однією проблемою виступає проблема недосконалості баз даних позичальників, адже бюро кредитних історій є не досить ефективними. Саме тому комерційним банкам варто створювати централізовані системи даних про позичальників, оскільки аналітичні бази комерційних банків є важливим елементом задля об'єктивної оцінки кредитоспроможності позичальника. Унаслідок того, що досить велика кількість комерційних банків не в змозі правильно здійснити кредитних ризиків, банками проводяться доволі ризикова політика щодо кредитного ризик-менеджменту [21].

Не дивлячись на вищезазначені проблеми щодо застосування технології скорингу вітчизняними комерційними банками, саме скоринг виступає ефективним способом мінімізації кредитного ризику банку і надає змогу оптимально вирішувати основні завдання кредитного ризик-менеджменту [26].

У відповідності до зростання кількості позичальників зростає і ризик виникнення заборгованості, що виникає унаслідок того, що комерційні банки проводять доволі неефективну оцінку фінансового стану позичальників. З метою зниження ризиків більшість комерційних банків використовують типовий підхід для здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника, а саме, кредитними інспекторами ухвалюються суб'єктивні рішення, а також проводиться оцінка позичальника за скоринговою системою.

Кредитний скоринг є методом оцінки ризику кредитування певного позичальника, котрий дає уявлення кредитору про майбутній сценарій взаємовідносин з позичальником.

В перекладі з англійської скоринг означає «бал», саме тому дану методику ще іноді називають «бальною оцінкою». Поява скорингових карт пов'язується з ім'ям Д. Дюрана, котрий вперше у 1941 році застосував методику класифікації клієнтів на «добрих» та «поганих». Д. Дюраном було визначено групи основних факторів, котрі дають змогу оцінити ступінь

кредитного ризику, а також відповідні коефіцієнти, котрі характеризують кредитоспроможність позичальника.

За допомогою методу кредитного скорингу, навіть в присутності клієнта, можна провести експрес-аналіз заявки на надання кредиту. Під час здійснення аналізу ділових позик також можуть бути застосовані різні способи кредитного скорингу – від найбільш простих формул до найбільш складних математичних моделей.

За Д. Дюраном методика кредитного скорингу може застосовуватися з метою здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника (Додаток Ж).

Якщо досліджувати найбільш суттєві відмінності між типовим підходом до оцінки позичальника та системою кредитного скорингу, то їх можна виокремити цілий ряд (Додаток З). Система кредитного скорингу, як показує порівняння, відрізняється від типового підходу до оцінки позичальника більшою ефективністю.

Система кредитного скорингу повинна передбачати досить високу ймовірність дефолту для тих позичальників, котрі виявилися неплатоспроможними, і низьку ймовірність дефолту для тих позичальників, хто вчасно виконує зобов’язання за кредитом.

Виділяють чотири види кредитного скорингу – колекторський, поведінковий, аплікаційний та скоринг оцінки можливості шахрайства (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Види кредитного скорингу

Джерело: побудовано автором за даними [24].

Колекторський (Collection) – передбачає визначення пріоритетних напрямків роботи з неблагонадійним позичальником, фактично це є роботою з простроченими заборгованостями. Якщо позичальник затримує виплату за кредитом, комерційний банк нагадує позичальнику про необхідність погашення заборгованості. У тому випадку, коли клієнт ніяк не реагує на повідомлення банку, комерційний банк звертається до суду або до колекторських агентств.

Поведінковий (Behavioral) – передбачає динамічну оцінку очікуваної поведінки позичальника, засновану на даних про історію трансакцій здійснених за його рахунками. Дана оцінка використовується з метою профілактики виникнення заборгованості за кредитом. Методи поведінкового скорингу надають змогу швидко і якісно здійснити оцінку динаміки змін індивідуального кредитного рахунку клієнта, а також загалом кредитного портфеля. Моделі, котрі зазвичай використовують з метою виконання даного

завдання, надають можливість спрогнозувати зміни у платоспроможності клієнта, визначити оптимальні ліміти по кредитній карті і так далі.

Аплікаційний (Application) – передбачає оцінку кредитоспроможності клієнта, який звернувся за кредитом, за вказаними у анкеті даними для отримання кредиту. Дана оцінка є основним бар'єром для багатьох клієнтів. Якщо за результатами такої оцінки клієнт не набирає необхідної кількості балів, то такому клієнту пропонують інші умови або відмовляють у кредиті.

Скоринг оцінки можливості шахрайства (Fraud) – передбачає виявлення потенційних шахраїв серед вже існуючих клієнтів-позичальників або клієнтів, котрі претендують на отримання кредиту. Зазвичай, даний тип скорингу, з метою більш детального аналізу позичальників, використовується разом з поведінковим та аплікаційним скорингом.

Особливо поширені є методи, котрі використовуються в поведінковому та аплікаційному скорингу. При цьому дані методи можуть бути використані як окремо, так і в деяких комбінаціях:

1) методи штучного інтелекту (експертні системи, нейроні мережі, метод найближчого сусіда, генетичні алгоритми, байесівські мережі, логіко-ймовірнісні методи);

2) методи статистики (лінійна регресія, дискретний аналіз, дерева класифікацій, логістична регресія);

3) методи дослідження операцій (нелінійна оптимізація, лінійне програмування) [16].

На сьогодні, у вітчизняних комерційних банках майже не використовуються автоматизовані системи скорингу, разом з тим, у країнах Західної Європи їх застосовують вже більше 60 років і вони є доволі поширеним явищем, особливо під час здійснення кредитування фізичних осіб.

Застосування кредитного скорингу є найбільш ефективним з метою визначення кредитоспроможності фізосіб при наданні карткових, іпотечних та споживчих кредитів. Під час кредитування фізосіб також проводиться

процедура здійснення оцінки їхньої кредитоспроможності на підставі таких показників як кредитна історія позичальника, рівень доходу позичальника, а також особистісні якості позичальника (стандартизована скорингова оцінка).

Перелік даних позичальника для кредитного скорингу може мати наступний вигляд: стаж роботи позичальника на останньому місці роботи; рівень середньомісячного доходу позичальника за останні 6 місяців; сімейний стан позичальника; вік позичальника; кількість осіб, що знаходяться на утриманні позичальника; освіта позичальника; посадовий статус позичальника; наявність у власності позичальника нерухомості та інше.

Наступним кроком кредитного скорингу є розрахунок інтегрованої скорингової оцінки позичальників комерційного банку, котрий передбачає розробку скорингової карти. Скорингова карта містить основні кількісні та якісні показники, котрі й визначають кредитоспроможність позичальників.

Насамперед, задля розробки адекватної скорингової карти, необхідно вибрати низку факторів, що можуть найбільше вплинути на поведінку в майбутньому позичальника. Для цього варто провести вибірку «поганих» і «добрих» позичальників за певний проміжок часу. Потім необхідно проаналізувати, з використанням статистичних методів, усі дані позичальника з метою виявлення таких даних, які є найбільш типовими характеристиками окремо для «поганих» і «добрих» кредитних рахунків позичальників.

Загалом, варто зазначити, що розроблення, а також використання скорингових карт є досить ефективним інструментом статистичного аналізу вихідних даних з метою полегшення процесу прийняття оперативних кредитних рішень, а також скорочення часу видачі кредитів на місцях. Скорингова карта дає змогу оцінити рівень ризику того чи іншого позичальника чи продукту. Окрім цього, запровадження ефективної скорингової карти дозволить комерційному банку автоматизувати процес розгляду кредитних заявок, а також надання кредитів.

Необхідним також є визначення критичного значення результату скорингової моделі, котре б надало можливість розділити позичальників на «поганих» і «добрих». Це означає, що необхідно визначити рівень, за якого доходи «добрих» позичальників є достатніми задля покриття збитків потенційних «поганих» позичальників. З даною метою варто провести комплексний аналіз і, на цій основі, визначити співвідношення дохідності кредитного портфеля, а також рівня списання боргів, що віднесені до безнадійних та інших витрат [7].

Отже, можна зробити висновок, що з метою ефективного використання технології скорингу на практиці вітчизняним комерційним банкам, банківській системі країни та державі, загалом, необхідно вирішити низку завдань, до яких відноситься:

- розробка спеціального законодавстві, яке б регламентувало відносини в сфері споживчих кредитів;

- розробка простого механізму повернення грошей кредитору у разі неплатоспроможності позичальника;

- запровадження адекватної класифікації позичальника, що надало б можливість уникати проблеми забезпечення повернення коштів у примусовому порядку позичальником;

- розробка зручного механізму реалізації застави, законодавчо однозначного та невитратного;

- подолання негативної практики роботодавців щодо виплати винагороди своїм працівникам за «сірою» схемою;

- створення умов за яких комерційні банки самостійно б вирішували проблему зниження кредитних ризиків позичальника, а не за допомогою їх часткового перекладання на поручителя.

Можемо зазначити, що впровадження кредитного скорингу в практичну діяльність вітчизняних банків додасть можливостей для:

- додасть більшої ефективності в управління кредитним портфелем комерційного банку на основі прийняття більш обґрунтованих та виважених рішень;

- зумовить зменшення операційних витрат завдяки економії робочого часу співробітників кредитного відділу, а саме, порівняно з традиційним аналізом кредитної заявки позичальника, знижується кількість документації, яка вимагає обробки.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження теоретичних засад і практичних аспектів кредитних ризиків комерційних банків та шляхів їх мінімізації було зроблено наступні висновки:

1. Проаналізувавши визначення поняття «банківський кредит», було встановлено, що даний термін позначає комплексне економіко-правове поняття, зміст і внутрішня структура якого визначається певним набором характерних ознак. Кредитна операція як сукупність дій, направлених на забезпечення ефективної діяльності всіх етапів кредитного процесу та їх реалізація, є основою кредитної діяльності банків. Створення якісної кредитної послуги є наслідком провадження кредитної діяльності банківської установи. Якість кредитної послуги та ступінь ефективності здійснюваної банком кредитної діяльності є взаємопов'язаними процесами. Результатом проведення неефективної кредитної діяльності банком буде створення неякісної кредитної послуги, яка, в свою чергу, може спровокувати певні фінансові втрати, або ж узагалі поставити під сумнів можливість реалізації такої послуги.

2. Аналіз сучасних реалій прояву кредитних ризиків в діяльності вітчизняних комерційних банків показав, що рівень кредитного ризику комерційних банків у банківському секторі України залишається досить високим, що може негативно вплинути на стабільність всієї банківської системи, а також на функціонування економіки України загалом. Тому комерційні банки повинні проявляти більшу активність у вирішенні проблем щодо непрацюючих кредитів, разом з тим, одночасно оптимізувати кредитний ризик.

3. За результатами оцінки кредитного ризику АТ «УКРСИББАНК» та шляхів його мінімізації було встановлено, що в АТ «УКРСИББАНК» створена та забезпечена діяльність системи внутрішньої оцінки кредитного

ризику банку. Внутрішня оцінка кредитного ризику в АТ «УКРСИББАНК» для клієнтів здійснюється на базі сегментації, а саме: споживче кредитування; середній та малий бізнес; корпоративний бізнес. З метою належного управління кредитним ризиком АТ «УКРСИББАНК» розроблено політику списань, котра здійснює регулювання загальних принципів та вимог щодо своєчасного списання кредитної заборгованості. Політика АТ «УКРСИББАНК» включає три види списання кредитної заборгованості, а також відповідні критерії списання: списання боргу з обліку; прощення (часткове списання) боргу; анулювання (прощення) боргу.

4. Дослідження світового досвіду мінімізації кредитних ризиків комерційних банків, показало що з метою оцінки кредитного ризику зарубіжні банки використовують спеціальні методики кредитного рейтингу банку. В Англії клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу за кредитом за допомогою двох методик – «CAMPARI» і «PARSEL». Американські банки у своїй практиці використовують «правило п’яти С». Найбільш поширеними, у зарубіжних країнах, є наступні методи управління кредитним ризиком банку: сек’юритизація, скоринг, продаж кредитів, створення кредитних бюро та страхування кредитів. На основі здійсненого аналізу світового досвіду мінімізації кредитних ризиків комерційних банків розглянемо можливість використання скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальника як способу мінімізації кредитного ризику вітчизняних комерційних банків.

5. З метою ефективного використання технології скорингу на практиці вітчизняним комерційним банкам, банківській системі країни та державі, загалом, необхідно вирішити низку завдань, до яких відноситься: розробка спеціального законодавстві, яке б регламентувало відносини в сфері споживчих кредитів; розробка простого механізму повернення грошей кредитору у разі неплатоспроможності позичальника; запровадження адекватної класифікації позичальника, що надало б можливість уникати проблеми забезпечення повернення коштів у примусовому порядку

позичальником; розробка зручного механізму реалізації застави, законодавчо однозначного та невитратного; подолання негативної практики роботодавців щодо виплати винагороди своїм працівникам за «сірою» схемою; створення умов за яких комерційні банки самостійно б вирішували проблему зниження кредитних ризиків позичальника, а не за допомогою їх часткового перекладання на поручителя.

Узагальнюючи проведене дослідження, варто відмітити, що одним з основних факторів з метою належного управління кредитними ризиками вітчизняних комерційних банків, особливо в умовах воєнного стану, є забезпечення належного рівня фінансової безпеки банків. При цьому, ключовим кроками є запровадження загальних регулюючих дій на рівні Національного банку України з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки, та акумуляції і циркуляції грошових потоків. Також варто впроваджувати заходи, котрі будуть спрямовані на послаблення дії низки факторів, що дозволять забезпечити стабільність національної грошової одиниці, а також прийнятний рівень боргової безпеки України. Загалом, якісне формування та реалізація кредитного портфеля комерційного банку стане можливим лише за умови наявності перспективних проєктів для кредитування, підвищення рівня платоспроможності кредиторів та позичальників, стабілізації фінансового і реального секторів, а також відновлення темпів розвитку вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аптекар С. С., Скомаровська К. А. Проблеми і перспективи сучасних методик бізнесаналізу в оцінці кредитоспроможності позичальників. *Проблеми економіки.* 2018. № 3. С. 265.

2. Банківська система / Н. Ситник та ін. Львів, 2020. 580 с.

3. Береславська О. І., Пернарівський О. В. Аналіз ризику та оцінка ефективності кредитних портфелів банків України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка».* 2018. № 9(37). С. 103-110

4. Бессараб Т. Б. Проблемні питання визначення поняття «банківський кредит». *Наукові записки.* 2003. Т. 2. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10173/Bessarab_Problemy_pytannya_vyznachennya.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 18.11.2021).

5. Богріновева Л.М., Ключка О.В. До питання визначення сутності ризик-менеджменту в банках. *Актуальні проблеми економіки.* 2018. №12 (210). С. 134-141

6. Богріновева Л.М., Приходько Є. С. Розвиток майнового страхування в Україні. *Актуальні проблеми менеджменту, фінансів та публічного управління в сучасних глобалізаційних процесах*: зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 19 березня 2020 р. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. С. 332-334

7. Боднар О.А., Іваненко Г.Ю., Тарасенко В.П., Тішечкіна К.В. Управління та засоби мінімізації кредитного ризику банку. *Молодий вчений.* 2019. №15. URL: http://217.77.213.157:8080/jspui/bitstream/123456789/6161/1/bodnar.pdf

8. Богріновцева, Л. М., Заїчко, І. В., Федина, В. В. (2024). Управління кредитним ризиком банку на фінансовому ринку: теоретичний аспект.

Цифрова економіка та економічна безпека, (2 (11), 283-289. https://doi.org/10.32782/dees.11-46

9. Вимоги до мінімального розміру регулятивного капіталу банку. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-vimogi-do-minimalnogo-rozmiruregulyativnogo-kapitalu-banku

10. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: навч. посібник. Кив: Знання, 2008. 463 с.

11. Вовчак О. Д. Рущишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа: підручник. Київ : Знання, 2008. 564 с.

12. Гаврилко Т.О., Науменко В.С. Банківське кредитування в Україні: стан і перспективи розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 152-156.

13. Глубокий В. Сучасні підходи до оцінки кредитного ризику банку. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 3. С.101-110

14. Демківський А.В. Гроші та кредит : навч. посібник. Київ: Дакор, 2007. 528 с. URL: http://www.info-library.com.ua/books-text8003.html

15. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підручн. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. 512 с

16. Дунас Н.В., Білокриницька М.С. Впровадження системи кредитного скорингу українськими банками для споживчого кредитування. *Приазовський економічний вісник.* 2019. Вип. 5(16). С.263-269

17. Захариш Н. В. Місце кредиту у фінансовому забезпеченні суднобудівних підприємств : автореф. дис. канд. ек. наук. Київський національний економічний університет 2001. С. 20.

18. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=4

19. Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-okremi-pidhodi-do-otsinkibankami-kreditnogo-riziku

20. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text

21. Коваленко В.В., Звєряков О.М., Гайдукович Д.С. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність банків України. *Фінанси України.* 2016. № 2. С. 84–98

22. Коваленко Ю.М., Гулей А.І. Унинець-Ходакіська В.П., Рябокінь М.В. Сек'юритизація: сутність та причини поширення а економічних процесах. *Проблеми економіки та управління*. 2021. № 4 (28). С.110-116. URL: http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262941/259287

23. Кострач Л.М. Співпраця банків та страхових компаній на вітчизняному фінансовому ринку. *Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ірпінь: УДФСУ, 2016. С.262-265

24. Кошель Г. М., Вядрова І. М., Ефективність управління кредитним портфелем. *Modern Economics.* 2017. №6. С. 103-112

25. Лачкова В.М., Лачкова Л.І., Шевчук І.Л. Фінансовий менеджент у банку: навч. посібн. Харків: ФОП Іванченко І.С., 2017. 180 с.

26. Лункіна Т. І. Використання скоринг моделі при управлінні ризиками споживчого кредитування. *Ефективна економіка.* 2019. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3792

27. Луців Б.П. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: навч.посібник. Тернопіль: Карт-бланш. 2000. 225 с.

28. Малахова О. Л., Тетюк С. В. Кредитна діяльність банків як базова передумова забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. *Економічний аналіз.* 2014. Т. 16, № 1. С. 11-17

29. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04#Tex

30. Міщенко В. І. Банківські операції : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 796 с.

31. Наглядова статистика. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1

32. Нечипоренко А. А. Економічна сутність банківського кредиту та кредитних відносин. *Innovative views into the Future*. 2017. URL: https://www.sworld.com.ua/konferu5/36.pdf

33. Орзул О. Ю. Теоретичні аспекти взаємозв'язку банківської системи та економічного розвитку. *Ефективна економіка.* 2016. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_12_76

34. Офіційний сайт АТ «УКРСИББАНК». URL: https://ukrsibbank.com/about-bank/

35. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/

36. Поляруш І. М. Скоринг, як вдосконалений механізм оцінки потенційного позичальника банком – демонстрація процесу обробки даних. *Ефективна економіка.* 2019. № 11. С. 11-14

37. Принципи управління кредитними ризиками. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_035#Text

38. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14

39. Про страхування : Закон України від 18 лист. 2021 р. № 1909-IX. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1909-X?msclkid=76cc49d6b5ac11ec81de9b33d00654e1#top

40. Рейтинг банків України – Мінфін. *Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки.* URL: https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/

41. Романова М. І. Устюгова Ж. В. Основи банківської справи : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2017. 168 с.

42. Рябчикова Д.А., Марина А.С. Сучасні методи мінімізації кредитного ризику в роботі комерційних банків. *Економіка та управління: сучасний стан та перспективи розвитку:* матеріали IV Міжн. наук.-практ.

конф. фахівців, магістрантів, аспірантів та науковців. Одеса: ОДАБА. 2018. С. 364-366.

43. Соловей Н.В., Скрипниченко І.О. Проблеми якісної оцінки кредитного портфелю комерційного банку. *Проблеми правового, фінансового та економічного забезпечення розвитку національної економіки (галузевий та територіальний аспекти):* монографія. Дніпро: «Пороги». 2021. С. 415-423

44. Солодка О. Кредитний дефолтний своп у механізмі перерозподілу кредитного ризику. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка.* 2015. Вип. 2. С. 85-91.

45. Титомир І. О. Аналіз та оцінка кредитоспроможності позичальників банків: (методика). Львів : ННВК «АТБ», 2008. 34 с.

46. Управління ризиками банків: монографія / А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.; за ред. А. О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283 с.

47. Хома І. Б., Миргородець Ю. В. Оптимізація кредитного ризику з позиції захисту банківської установи: теоретичні та прикладні засади. *Приазовський економічний вісник.* 2021. № 1 (24). С. 196-201.

48. Чайковський Я. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування. *Банківська справа*. 2005. № 2. С. 36-47

49. Ширінян Л. В., Лисенок О. В. Диверсифікація та сек'юритизація кредитних портфелів українських банків. *Вісник Житомірського технологічного університету.* 2019. Вип. 3 (44). С. 103-111.

50. Ягупова К. А. Система кредитного скорингу в банківській інфраструктурі України. *Проблеми матеріальної культури.* Економічні науки. 2017. № 3. С. 192-194.

51. Koulafetis P. Modern credit risk management. London, 2017. 246 p.